

Investeren in
erfgoedgemeenschappen

Inhoud

4	Belangrijkste inzichten in eenvoudige taal
7	Voorwoord
8	Inleiding
13	DEEL 1: HERKENNEN: Erfgoedgemeenschappen van nu
15	Introductie
17	1.1 Erfgoedgemeenschappen van nu: 8 portretten
19	↳ Online platform What's Culture
20	↳ Anti-gentrificatie-collectief Verdedig Noord
25	↳ Toko Rinus en Cultuur Oost
26	↳ Nomadisch collectief OP&
29	↳ Kapperszaak en braiding academy Be Braided
30	↳ Vechtsportclub Boni Gym
33	↳ Kledingmerk The New Originals
34	↳ Erfgoededucatiehuis House of Urban Arts
37	DEEL 2: INSPIREREN: Financieringsvoorbeelden uit binnen- en buitenland
39	Introductie
42	2.1 Open communicatie
46	2.2 Financieren vanuit vertrouwen
50	2.3 Participatief financieren
54	2.4 Peer-to-peer financieren
58	2.5 Circulair financieren
63	DEEL 3: HANDELEN: Aan de slag met de toolkit
63	Introductie
65	3.1 Impact van erfgoedgemeenschappen: het 9-Dimensies Impactmodel
77	3.2 Vertrouwensladder
84	Nawoord
86	Suggesties voor wie meer wil lezen
89	Totstandkoming
94	Colofon

← *KAN KAN UMA* is een ode aan de Afro-Surinaamse en Inheemse vrouw en sluit aan bij actuele thema's als representatie, herkenning en cultureel zelfbewustzijn. Het project kwam tot stand onder creative direction van Treshna Ballantine, met fotografie door Frederique Pinas, gaffer Famke Terpstra, make-up van Chenomi Perez, styling door Sonia Ihuoma met assistentie van Kimberley Osei, modellen Sheray of Light, Elisa Olenski, Zemeluna Dikan en Britney Wijurumé de Vries, en ontwerpen van Meredith Joejoera, Xyantyisairah en IFJ Creations.

Belangrijkste inzichten in eenvoudige taal

- ↳ Veel erfgoedgemeenschappen vinden het lastig om geld te krijgen dat past bij hoe zij werken.
- ↳ De huidige regels en aanvragen passen vaak niet goed bij hoe erfgoed nu leeft: in wijken, online, op straat en in jongerenculturen.
- ↳ Het kan eerlijker en toegankelijker. Voorbeelden uit binnen- en buitenland laten zien hoe dat werkt.
- ↳ Samenwerken met vertrouwen is belangrijker dan strenge controle. De Vertrouwensladder laat zien hoe financiers dit stap voor stap kunnen doen.
- ↳ Erfgoed gaat over meer dan geld: het verbindt, geeft trots en hoop voor onze toekomst (9-Dimensies Impactmodel).
- ↳ Als we samenwerken en elkaar vertrouwen, krijgt erfgoed meer kansen en wordt onze samenleving sterker.

Voorwoord

Deze publicatie is de tweede in een reeks waarin de Nederlandse UNESCO Commissie kritisch onderzoekt hoe het cultuur- en erfgoedbeleid inclusiever, eigentijdser en beter afgestemd kan worden op de praktijk. In dit deel richten we ons op de financiering van erfgoedgemeenschappen. Een thema dat direct aansluit bij het UNESCO-mandaat waarin erfgoed een kernelement is, én bij de *Faro-uitvoeringsagenda van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*.¹

Eerder verscheen het adviesrapport *On(ver)vangbaar. De innovatieve kracht van the culture*.² Daarin concludeerde de Commissie dat *the culture*—een invloedrijke culturele stroming die het hart vormt van de leefwereld van vele makers en gemeenschappen in Nederland—onvoldoende wordt ondersteund door beleid. Dat is opvallend, omdat de impact van the culture zowel maatschappelijk als economisch groot is. Het rapport liet bovendien zien dat het bestaande cultuurbestel, met zijn nadruk op instellingen en formele structuren, onvoldoende aansluit op de hedendaagse dynamiek van het cultuur- en erfgoedveld. Juist in dit veld worden gemeenschappen en collectieven steeds belangrijker.

Als we cultuur en erfgoed blijven beoordelen volgens normen die alleen gevestigde vormen erkennen, dreigen we de verbinding met vele gemeenschappen te verliezen én maatschappelijk draagvlak kwijt te raken. Daarom vraagt de toekomst van erfgoedzorg en beleid om een bredere waardering van wat erfgoed is en kan zijn—of het nu gaat om lokale tradities met wortels in volkscultuur, of om nieuwe stedelijke vormen die voor veel mensen betekenisvol zijn. Dat maakt deze publicatie *Onbetaalbaar. Investeren in erfgoedgemeenschappen* urgent, evenals de opvolging die het veld eraan geeft.

Deze uitgave is tot stand gekomen dankzij de kennis, inzet en bevoegdheid van vele erfgoeddragers, activisten, fondsmedewerkers, kunstenaars en onderzoekers die hun ervaringen, tijd en perspectief met ons deelden. Daarvoor zijn wij hen zeer dankbaar. Onze dank gaat ook uit naar de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, die deze publicatie financieel mogelijk maakte en zo ruimte creëert voor nieuwe perspectieven op erfgoedfinanciering.

Met deze publicatie willen we niet alleen inspireren, maar ook uitnodigen tot dialoog, reflectie en actie. Veel erfgoedpraktijken vallen buiten de kaders van het huidige systeem. Daarom is er ruimte nodig voor nieuwe vormen van ondersteuning. Als we die samen vormgeven, kan cultuurbeleid opnieuw verbinding maken met de samenleving zoals die daadwerkelijk is: rijk, divers en voortdurend in beweging.

namens de Nederlandse UNESCO Commissie,
Martin van Engel

¹ Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed, *Onderweg naar Faro. De betekenis van het Verdrag van Faro voor het Nederlandse erfgoedveld en een vertaling in ambities*, Amersfoort 2022.

² Nederlandse UNESCO Commissie, *On(ver)vangbaar. De innovatieve kracht van the culture*, Den Haag 2023.

Inleiding

Erfgoed neemt een centrale plaats in onze samenleving in. Het is diep menselijk en raakt aan meerdere lagen van ons bestaan. Niet voor niets draagt deze publicatie de titel *Onbetaalbaar*: erfgoed is van onschatbare waarde, en juist daarom is investeren erin essentieel. Erfgoed helpt mensen zichzelf beter te begrijpen, waar ze vandaan komen, met wie ze verbonden zijn en hoe zij richting kunnen geven aan hun toekomst.

Voor veel gemeenschappen betekent waardering van hun erfgoed erkenning van hun aanwezigheid, geschiedenis en bijdrage. Erfgoed is daarmee vaak een vorm van bestaansrecht. Miljoenen mensen in Nederland zetten zich actief in voor erfgoed. Uit onderzoek blijkt dat het percentage actieve erfgoedbeoefenaars het hoogst is onder jongeren van twaalf tot vierentwintig jaar.³

Waarom investeren in erfgoedgemeenschappen noodzakelijk is

Ondanks het belang van erfgoed ervaren veel gemeenschappen uitdagingen bij het verkrijgen van ondersteuning. De huidige systemen en subsidiemodellen zijn vaak gefragmenteerd, bureaucratisch en onvoldoende afgestemd op de realiteit van erfgoedgemeenschappen. Belemmeringen zijn onder meer:

- *Versnipperde subsidies en bureaucratische barrières*
Veel erfgoedgemeenschappen ervaren dat subsidieprocessen te technisch en tijdrovend zijn.
- *Ongelijkheid tussen grote instellingen en kleinere gemeenschappen*
Grote instellingen beschikken over planningscapaciteit, administratieve teams en beleidsrelaties. Erfgoedgemeenschappen moeten het doen met tijdelijke ruimtes, weinig capaciteit en beperkte middelen.
- *Gebrek aan structurele ondersteuning*
Veel gemeenschappen leven van projectsubsidie naar projectsubsidie, of financieren alles vanuit eigen middelen. Het ontbreken van structurele ondersteuning belemmert overdracht en continuïteit, en heeft negatieve gevolgen voor innovatie en de maatschappelijke impact van erfgoed.
- *Mismatch in waarderingskaders*
Kwaliteit wordt vaak nog gemeten met criteria die niet passen bij hedendaagse erfgoedpraktijken. Activiteiten worden beoordeeld op standaardindicatoren zoals planning, schaal, formele structuur of direct meetbare resultaten, terwijl het werk van veel erfgoedgemeenschappen juist draait om continuïteit, gemeenschapsbetrokkenheid, creatieve experimenten en sociale impact.
- *Barrières voor ondernemende erfgoeddragers*
Een aantal succesvolle initiatieven beweegt op de grens van creatief ondernemerschap en maatschappelijk erfgoedwerk. Deze combinatie is voor veel financiers lastig te plaatsen, met negatieve gevolgen voor impact, groei en innovatie binnen het erfgoedveld.

³ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed & Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, *Actief met erfgoed in de vrije tijd – Monitor Erfgoedbeoefening*, online publicatie 2025.

Het doel van deze publicatie is om een antwoord te bieden op deze uitdagingen: hoe kunnen erfgoedgemeenschappen beter worden ondersteund, zodat ze hun waardevolle werk structureel kunnen voortzetten?

Brede erfgoedopvatting

Het begrip ‘erfgoed’ is in de loop der tijd aanzienlijk verruimd. Oorspronkelijk richtte UNESCO zich vooral op materieel erfgoed, zoals monumenten en archeologische sites, via onder meer het UNESCO Haags Verdrag (1954) en het Werelderfgoedverdrag (1972). Onder invloed van landen uit Afrika, Latijns-Amerika en Azië groeide echter het besef dat in veel culturen vooral immaterieel erfgoed belangrijk is: tradities, rituelen, muziek, ambachten en andere niet-tastbare vormen van culturele expressie. Dit leidde tot internationale erkenning in het Verdrag voor het Beschermen van het Immaterieel Cultureel Erfgoed (2003) en het Verdrag voor de Diversiteit van Cultuuruitingen (2005), beide geratificeerd door Nederland.

Daarnaast heeft het Verdrag van Faro (2005) een belangrijke bijdrage geleverd aan een bredere erfgoedopvatting. Dit Europese verdrag benadrukt het recht van iedereen om deel te nemen aan cultureel erfgoed en legt de nadruk op de sociale waarde ervan, waarbij het niet alleen gaat om behoud van objecten, maar ook om het bevorderen van gemeenschapsidentiteit en actieve participatie van burgers. Nederland heeft het Verdrag van Faro nog niet geratificeerd, maar is via de Faro Uitvoeragenda van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed wel al begonnen met de implementatie.

Verantwoording en opbouw

Over alternatieve vormen van financiering is de afgelopen jaren veel geschreven. Deze publicatie biedt geen uitputtend overzicht van al dat onderzoek, noch van alle bestaande vormen van erfgoedfinanciering. Wat deze publicatie wél beoogt, is inspireren en bestaande denkkaders doorbreken. Het laat zien dat financiering van erfgoedgemeenschappen anders kan, welke stappen daarvoor gezet kunnen worden en dat nieuwe manieren van ondersteunen zowel diverser als effectiever kunnen zijn.

De selectie van erfgoedgemeenschappen die in de voorbeelden worden uitgelicht, is bewust beperkt tot biculturele gemeenschappen, minder formele netwerken en jongerenculturen.⁴ Deze netwerken bewegen zich vaker onder de radar van beleid en financiers en verdienen extra ondersteuning. Tegelijkertijd erkennen we dat andere gemarginaliseerde groepen—zoals plattelandsgemeenschappen, mensen met een beperking of ouderen—net als meer traditionele erfgoedgemeenschappen niet in deze selectie zijn meegenomen. Dat betekent echter niet dat de inzichten en modellen in deze publicatie beperkt toepasbaar zijn. Veel erfgoedgemeenschappen ervaren vergelijkbare financieringsuitdagingen, waardoor de beschreven voorbeelden en benaderingen ook voor andere groepen relevant en toepasbaar zijn.

⁴ Uit de evaluatie van 2023 in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Cultural Motion, *Levend erfgoed. Een toekomstgerichte evaluatie van het immaterieel erfgoedbeleid*, Den Haag 2023.) blijkt dat vooral deze drie groepen ondervertegenwoordigd zijn in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland.

De publicatie is opgebouwd in drie delen:

- **Deel 1 'Herkennen'** gaat over de erfgoedgemeenschap van nu. We laten zien dat erfgoed niet alleen binnen instellingen leeft, maar juist daarbuiten. Alleen wanneer deze plekken en de bijbehorende gemeenschappen worden herkend, kunnen zij ook financieel worden erkend.
- **Deel 2 'Inspireren'** geeft een overzicht van inspirerende alternatieve financieringsvoorbeelden uit binnen- en buitenland, met vernieuwende, duurzame modellen en randvoorwaarden voor ondersteuning.
- **Deel 3 'Handelen'** bestaat uit een *toolkit* waarmee financiers en gemeenschappen direct aan de slag kunnen. Het 9-Dimensies Impactmodel helpt om de waarde van erfgoedgemeenschappen beter te duiden; de Vertrouwensladder biedt inzicht in de positie en het groeipotentieel van financiers in het werken vanuit vertrouwen. Samen helpen deze tools de sector toegankelijker en gelijkwaardiger te maken.

Tot slot zijn er artistieke bijdragen van Treshna Ballantine, Sharon Jane D, Stacii Samidin en Romy Zhang. Hun werk geeft beleidsmatige taal gewicht en betekenis: het maakt abstracte ideeën voelbaar, nodigt uit tot reflectie en laat urgentie en emotie doorklinken. Woorden krijgen pas waarde als ze resoneren—en dat doen zij op een krachtige, tastbare manier.

DEEL

1

**ERFGOED-
GEMEENSCHAPPEN
VAN NU**

HERKENNEN

Om erfgoedgemeenschappen eerlijk en effectief te kunnen ondersteunen, is het essentieel om ze eerst te herkennen. Wat niet zichtbaar is, wordt in beleid en financiering zelden meegenomen. Veel vormen van erfgoed—van jongerencultuur tot migrantenpraktijken, informele netwerken en digitale gemeenschappen—vallen buiten de bestaande definities en beoordelingskaders. Daardoor blijven zij onder de radar, terwijl hun bijdragen aan sociale cohesie, identiteitsvorming en andere vormen van maatschappelijke impact aanzienlijk zijn. Dit hoofdstuk gaat in op de kenmerken van erfgoedgemeenschappen en laat aan de hand van verschillende voorbeelden zien hoe divers zij zijn in schaalgrootte, discipline, organisatievorm en financieringsbehoefte.

Herkenning als voorwaarde voor erkenning

Wanneer bepaalde gemeenschappen structureel niet worden herkend, leidt dat automatisch tot ongelijke erkenning in de vorm van minder aandacht, minder middelen en minder mogelijkheden om zich duurzaam te ontwikkelen. Dit komt niet door het gebrek aan waarde, maar door beperkte kaders die slechts een deel van het culturele veld zichtbaar maken. Het verbreden van onze blik op erfgoed en erfgoedgemeenschappen is daarom een noodzakelijke eerste stap. Door actief te herkennen wat mensen zelf waardevol en betekenisvol vinden—of dat nu rituelen, digitale cultuur, ambachten, ontmoetingsplekken of nieuwe sociale praktijken zijn—ontstaat een vollediger en eerlijker beeld van het erfgoedlandschap.

Dat maakt het mogelijk om financiering, ondersteuning en beleid gelijkwaardiger, inclusiever en beter onderbouwd vorm te geven. Zo draagt bredere herkenning bij aan een erfgoedsector waarin meer gemeenschappen zich gezien voelen, en waarin middelen terechtkomen op plekken waar ze daadwerkelijk verschil maken. Dit is een belangrijke voorwaarde voor maatschappelijk draagvlak én voor de geloofwaardigheid van erfgoed- en financieringsbeleid.

Om erfgoed te herkennen en waarderen helpt het om de kernbegrippen rondom erfgoed te kennen. Een selectie hiervan is:

- **Erfgoed:** alle materiële en immateriële elementen—uit verleden en heden—die gemeenschappen belangrijk vinden en willen behouden, beleven en doorgeven.
- **Materieel erfgoed:** tastbare elementen zoals gebouwen, monumenten, collecties of landschappen, die als waardevol worden erkend om door te geven aan toekomstige generaties.
- **Immaterieel erfgoed:** tradities, rituelen, festiviteiten en gewoonten die van generatie op generatie worden doorgegeven, zoals carnaval, Ketikoti, ambachten of volksverhalen. Dit wordt ook wel ‘levend erfgoed’ genoemd.
- **Erfgoedparticipatie:** actieve betrokkenheid van mensen bij het behoud, gebruik en de betekenisgeving van erfgoed, door zowel experts als gemeenschappen zelf.
- **Erfgoedzorg:** handelingen en maatregelen om erfgoed te behouden en door te geven.
- **Financiering van erfgoed:** alle middelen—zoals geld, tijd en fysieke ruimte—die nodig zijn om erfgoed te behouden, ontwikkelen, toegankelijk te maken en te beleven, afkomstig uit zowel publieke als private bronnen.
- **Erfgoedgemeenschap:** een groep mensen—formeel of informeel—die zich herkent in bepaald erfgoed, zich betrokken voelt bij de betekenis ervan en zich actief inzet om dat erfgoed te behouden, door te geven of verder te ontwikkelen.

Erfgoedgemeenschappen herken je aan een aantal kenmerkende manieren waarop zij zich organiseren en uiten, waaronder:

- **Dynamisch en veranderlijk:** erfgoed leeft en ontwikkelt mee met de tijdsgeest en gemeenschap.
- **Hybride en informeel:** praktijken bestaan vaak buiten formele structuren en combineren fysieke en digitale uitingen.
- **Gemeenschapsgedreven:** erfgoed wordt gedragen door betrokkenheid van mensen, niet alleen door instellingen of experts. In Nederland houdt achtendertig procent van de mensen boven de twaalf jaar zich bezig met erfgoed (zes miljoen erfgoedbeoefenaars), met jongeren als meest actieve groep die nieuwe energie en vormen van participatie brengen.⁵
- **Betekenisvol en identiteitsvormend:** erfgoed geeft betekenis in het dagelijks leven, versterkt sociale banden en draagt bij aan identiteit; symbolen spelen hierbij een belangrijke rol.
- **Schaalvariabel:** erfgoed varieert van lokale initiatieven tot internationale impact—zoals street art, muziek en mode—waarbij de grenzen tussen erfgoed, kunst en cultuur vervagen. Dat vraagt om beleid en financiering die hierin meebewegen.

⁵
Rijksdienst voor het
Cultureel Erfgoed
& Kenniscentrum
Immaterieel Erfgoed
Nederland, *Actief
met erfgoed in de vrije
tijd—Monitor Erfgoed-
beoefening*, online
publicatie 2025.

1.1 ERFGOED- GEMEENSCHAPPEN VAN NU:

ACHT PORTRETTE

Fotograaf Stacii Samidin legde voor deze publicatie acht verschillende erfgoedgemeenschappen vast. Elk portret laat een unieke praktijk en context zien. Hierdoor komen de erfgoedgemeenschappen van nu tot leven en krijgen ze letterlijk een gezicht. Daarnaast werd van elke gemeenschap een community leader geïnterviewd over de erfgoedpraktijk en financieringsbehoeften.

Deze gesprekken bieden inzicht in de manier waarop de gemeenschappen hun erfgoed levend houden en welke ondersteuning hen helpt om dat werk duurzaam voort te zetten. Door de combinatie van portretten en persoonlijke verhalen wordt duidelijk hoe divers erfgoeddragers zijn en waar de kansen liggen voor gerichte ondersteuning en versterking van hun praktijken.

JAMAL JAMA door Stacii Samidin

ONLINE PLATFORM WHAT'S CULTURE

What's Culture is een door Jamal Jama uit Tilburg opgericht online archiveringsplatform op Instagram (541K volgers), dat vanuit een niet-eurocentrische blik muziek, film, sport en andere creatieve erfgoedpraktijken belicht. Het platform deelt foto's en video's die worden begeleid door korte artikelen van een van de redacteurs. Het team bestaat uit tien mensen, waaronder content-makers, een community manager en schrijvers die elke maand posts aanleveren.

Online erfgoedparticipatie vindt bij What's Culture plaats via *likes*, reacties, *shares*, polls, *stories* en interactieve content op de pagina zelf. De interactie tussen het platform en de gebruiker is wederkerig. Volgers kunnen kennis delen, vragen stellen, context toevoegen en direct bijdragen aan het gesprek. De community geeft zo als geheel betekenis aan het erfgoed dat het platform belicht. Daarnaast komt de community samen tijdens offline events, zoals een gecureerde filmavond of een livestream van de finale van de Afrika Cup—het Afrikaanse voetbalkampioenschap—gecombineerd met een mini-expo.

What's Culture financiert zich via commerciële opdrachten en samenwerkingen, zoals *brand deals* en partnerschappen met muzieklabellen en filmplatforms, maar behoudt daarbij altijd redactionele vrijheid.

∞

'We weten dat er fondsen zijn die veel zouden vergemakkelijken, maar het bureaucratische traject past niet bij ons. Niemand in ons team heeft ervaring met subsidieaanvragen. Het kost te veel tijd, terwijl we ons op ons dagelijkse creatieve werk willen richten. Het model van opdrachtgeverschap werkt voor ons en voelt veel natuurlijker.'

— Jamal Jama

ANTI-GENTRIFICATIE- COLLECTIEF VERDEDIG NOORD

Verdedig Noord is een *grassroots*-beweging van ongeveer 52 'strijders', die zich inzet tegen de verstedelijking en gentrificatie van Amsterdam-Noord. Het collectief organiseert acties en campagnes om betaalbare huisvesting, lokale cultuur en gemeenschapsinitiatieven te beschermen, en strijdt tegen verdringing van bewoners en het verdwijnen van bestaande sociale en culturele structuren.

In Noord zijn er plekken die zoveel meer betekenen dan bakstenen en beton, maar die door de gemeente vaak niet als beschermwaardig erfgoed worden erkend. Buurthuis De Rietwijker is daar een voorbeeld van—een plek vol herinneringen en verhalen. Verdedig Noord strijdt ervoor dat deze plekken blijven bestaan, omdat ze de buurt identiteit geven en de bewoners zich er door een gedeelde geschiedenis mee verbonden voelen.

Het collectief zet zich ook in voor beleidsbeïnvloeding, maar altijd op eigen voorwaarden. Verdedig Noord is onderdeel van het bewonerscollectief Red Amsterdam Noord, dat het initiatief nam tot het ontwikkelen en schrijven van *Aanpak Noord*—een alternatief voor de standaard 'masterplannen' die in andere wijken worden toegepast.

Verdedig Noord laat zien hoe beleid wezenlijk kan veranderen wanneer bewoners hun eigen prioriteiten, ervaringen en kennis centraal zetten. Iedereen kan hiervoor op een laagdrempelige manier input leveren: in een cirkelvormige opzet—een zogenaamde *cypher*—kunnen buurtbewoners reageren en met elkaar in gesprek gaan, een aanpak die voortkomt uit hiphopcultuur. Van de term 'erfgoedvrijwilliger' moet het collectief niks hebben, spreek liever van erfgoeddragers. Het zijn namelijk mensen die de plekken en tradities van de buurt belichamen.

∞

'Op dit moment financieren we ons werk met subsidies, gemeentelijke gelden en fondsen die we actief aanschrijven. Daarnaast draait ons werk grotendeels op onze eigen middelen: de tijd en energie die we er onbetaald in steken. We staan open voor maatschappelijke investeerders, zolang zij onze waarden delen en ondersteunen wat we belangrijk vinden: de gemeenschap, erfgoed en betaalbare plekken behouden.'

— Terra Dakota Stein

De studio van Verdedig Noord door Stacii Samidin

TOKO RINUS EN CULTUUR OOST

Simon Mamahit is dichter, organisator en ondernemer. Al jaren beweegt hij zich tussen beleid en praktijk, zowel op het podium als achter de schermen. Naast zijn artistieke werk is Simon adviseur jongerenparticipatie bij Cultuur Oost, de provinciale ondersteuningsinstelling voor cultuur in Gelderland. Vanuit die rol ondersteunt hij projecten op het gebied van talentontwikkeling, innovatie, cultuurparticipatie en -educatie. Cultuur Oost fungeert als doorgever: ze helpen geldstromen richting de sector te brengen en werken samen met kleinere partijen die anders geen toegang zouden hebben tot grote fondsen.

Oost-Nederland loopt volgens Simon voorop in het ondersteunen van initiatieven vanuit een brede opvatting over wat erfgoed is. Een goed voorbeeld is nachtcultuur: een waardevolle vorm van erfgoed die nog te vaak wordt beschouwd als ‘feestje’ of vorm van escapisme. Met initiatieven als Nachtvisie in Nijmegen en de Cultuurvisie in Arnhem wordt moedig geïnvesteerd in makers, plekken en perspectieven.

Simon is gefotografeerd in Toko Rinus, een van de oudste toko's van Nijmegen. Rinus Stomphorst (1947-2025) is inmiddels overleden, maar zijn dochter Sylvia—al jarenlang mede-eigenaar—zet de zaak voort. Voor Simon is de toko meer dan een winkel: het is een plek van herinnering, smaak en gemeenschap. Culinair erfgoed blijft vaak nog een onderbelichte vorm van immaterieel erfgoed, terwijl eten bij uitstek iets is dat mensen verbindt en een gevoel van thuis biedt.

∞

‘Gemeenten hoeven niet alles zelf te begrijpen. In plaats van te oordelen van buitenaf, zouden ze moeten vertrouwen op de kennis en ervaring binnen erfgoedgemeenschappen. Denk als gemeente niet alleen na over deze gemeenschappen, maar vooral *met* hen en durf verder te gaan dan wat tot nu toe comfortabel aanvoelde.’

— Simon Mamahit

NOMADISCH COLLECTIEF OP&

Het erfgoedcollectief OP&—uitgesproken als ‘open’—uit Utrecht maakt lokale stemmen, verhalen en (sub)culturen van onderop zichtbaar. Omdat betaalbare ruimte en vertrouwen ontbreekt, is het collectief gedwongen zich telkens te verplaatsen en zich opnieuw te organiseren. Dit getuigt van de creativiteit, veerkracht en innovatie die veel grassroots-initiatieven kenmerkt. Ze brengen bovendien cultureel kapitaal en nieuwe waarde naar plekken waar anderen wegblijven.

Dina Ziad-Westmaas en haar team zijn vooral bezig met het faciliteren van ruimte voor de verhalen en het erfgoed van de *communities* om hen heen. Hierdoor ontstaat een dynamisch platform dat de diversiteit en fluiditeit van hedendaagse cultuur toont—een ruimte waar stijlen, disciplines en identiteiten voortdurend in remix en verandering zijn. Een voorbeeld hiervan is de tentoonstelling *LABBAYK: Hier ben ik*, waarin persoonlijke ervaringen van moslims worden gedeeld die de *umrah* of *hadj* hebben verricht.

De kwaliteitsnormen en beoordelingscriteria van subsidiecommissies zijn voornamelijk gebaseerd op traditionele instellingen en werkwijze. Zoals Dina zegt: “Je wordt beoordeeld op je vermogen om te vliegen, terwijl je een vis bent.” Daarom pleit zij voor een herziening van begrippen als ‘professionalisering’, ‘impact’ en ‘kwaliteit’. Deze begrippen krijgen in haar omgeving namelijk een andere invulling.

OP& laat zien dat erfgoed niet statisch is, maar iets dat voortdurend beweegt—een levend archief van gemeenschappen, gemaakt door de mensen zelf.

∞

‘Veel erfgoedgemeenschappen en creatieve praktijken zijn jarenlang onder gefinancierd. Om gelijkwaardigheid te creëren is een inhaalslag nodig, waarbij ongelijk investeren noodzakelijk is.’

— Dina Ziad-Westmaas

Omara van den Berg door Stacii Samidin

KAPPERSZAAK EN BRAIDING ACADEMY BE BRAIDED

Be Braided, opgericht door Omara van den Berg, laat zien dat haar en vlechten meer zijn dan een kapsel: het is een manier om identiteit, cultuur en gemeenschap te vieren. Ze begon klein, vanuit haar slaapkamer in Rotterdam, later in een kamer die ze van haar ouders mocht ombouwen tot haarstudio.

Door betaalde opdrachten, samenwerkingen met culturele organisaties en financiële steun uit haar omgeving werkt zij inmiddels vanuit de *hairstudio* van Magbon, die wordt beheerd door Gordon Sana. De samenwerking ontstond tijdens een *community event*. Gordon zag Omara's missie, bood haar meteen een plek en wilde haar helpen groeien als ondernemer omdat hij zich in haar waarden herkende. Het laat zien dat veel erfgoeddragers afhankelijk zijn van hun community en relaties om kansen te kunnen benutten.

Be Braided is niet alleen een haarstudio, maar ook een plek van verbinding waar verhalen worden gedeeld, kennis wordt uitgewisseld en sociale banden worden versterkt. Omara ziet zichzelf binnen deze context als zorgdrager: iemand die ruimte biedt, luistert en verbindt. Vanuit haar studio organiseert zij regelmatig workshops waarin het ambacht van vlechten wordt doorgegeven. Dankzij haar zichtbaarheid op platforms zoals TikTok bereikt haar vakmanschap ook mensen buiten de directe community.

∞

'Ik waardeer de samenwerking met een grotere organisatie; het helpt om vertrouwen te winnen bij subsidieverstrekkers en biedt een belangrijk vangnet. Toch hebben we echt structurele ondersteuning nodig om duurzaam te kunnen groeien.'

— Omara van den Berg

VECHTSPOORTCLUB BONI GYM

Boni Gym werd in 1984 oorspronkelijk opgericht door Ro Dors als veilige haven voor jongeren in Amsterdam. Tijdens de Covid-periode bliezen Leroy Niemel en Gerwin Dors de sportschool nieuw leven in, met steun uit hun netwerk. De naam verwijst naar de Surinaamse vrijheidsstrijder Boni en herinnert aan historische strijd en het behoud van diaspora-cultuur. Het logo van de zwarte panter symboliseert fysieke kracht, de zonnebloem staat voor het mentale en spirituele.

Boni Gym is ook een plek waar immaterieel erfgoed wordt doorgegeven. Hier leren jongeren vechtsporten op traditionele wijze, waarbij technieken, rituelen en waarden van meester op leerling worden overgedragen. Zo wordt kennis over discipline, respect en culturele identiteit van generatie op generatie overgebracht. De gym is, kortom, een levende praktijk waarin sport, cultuur en persoonlijke ontwikkeling samenkomen.

De financiële uitdagingen blijven groot: tijdelijke huur, gebrek aan zekerheid op de lange termijn en beperkte toegang tot investeringen zijn dagelijkse realiteit. Toch zien Leroy en Gerwin dit als een investeringsfase, waarin zij hun community en leden opbouwen, inkomsten genereren en langzaam groeien.

∞

‘In regio’s als Amsterdam Zuidoost ontstaan steeds meer initiatieven met betrokkenheid van overheden, banken en particuliere fondsen. Toch blijven de daadwerkelijke investeringen beperkt. Wij bouwen met een sterk verhaal en duidelijke positionering niet alleen een gym, maar een *lifestyle brand* in een groeiende markt. Ondanks positieve reacties lukt het nog niet om kapitaal aan te trekken; tot nu toe hadden we één serieus gesprek met een investeerder uit Zweden.’
— Leroy Niemel

KLEDINGMERK THE NEW ORIGINALS

The New Originals (TNO) begon in 2011 als een blog van vrienden die hun passie voor fashion, design en muziek wilden delen. Al snel maakten ze naam in het Amsterdamse nachtleven met feesten onder TNO SoundSystem. In 2015 werd TNO officieel opgericht door Rizky Lasahido, Maru Asmellash en Eben Badu en sindsdien is het uitgegroeid tot een volwaardig creatief merk.

De kern van TNO blijft kleding: *performance clothing* waarmee individuen en communities hun identiteit kunnen uitdrukken. Ook erfgoed speelt een belangrijke rol: traditionele ambachten, verhalen en culturele waarden worden vertaald naar een moderne context. Een voorbeeld hiervan is de samenwerking met Henry van der Horst, de legendarische marktschilder van de Dappermarkt. Samen creëerden ze de *limited edition longsleeve* 'Oost West, Dapper Best': een ode aan vakmanschap, traditie en de levendige markt.

TNO organiseert ook festivals en programmering in hun winkel. Zo produceren ze jaarlijks SMIB x TNO Fest en vinden hier regelmatig exposities, performances en culturele events plaats, waardoor de winkel een levendig gemeenschapsplatform is.

Financieel kiest het team voor een pragmatische aanpak: ze zijn gestart met informele investeringen uit hun netwerk en werken inmiddels met een lening en krediet bij ABN AMRO. Zo kunnen ze flexibel inspelen op kansen en maatschappelijke projecten uitvoeren, zelfs als die financieel niet direct iets opleveren.

∞

'Soms doen we commerciële opdrachten die niet direct onze missie dienen, maar ze geven ons de ruimte om te blijven doen wat echt belangrijk is. Het is een constante balans tussen commercie en maatschappelijke impact.'

— Eben Badu

ERFGOED EDUCATIEHUIS HOUSE OF URBAN ARTS

Indirah Tauwnaar vervult verschillende rollen: performer, ondernemer, organisator, toezichthouder en cultureel activist. Daarnaast is ze ook actief in wijkontwikkeling. In samenwerking met projectontwikkelaars en de gemeente Rotterdam werkt ze aan een campus voor onderbelichte erfgoedgemeenschappen in de buurt.

Afgelopen jaar speelde Indirah in de voorstelling *Double Tap Trap*, waarin verschillende vormen van immaterieel erfgoed van de straat—zoals *freerunning*, breakdance en freestyle voetbal—naar het theater worden gebracht. Dit laat zien hoe straatcultuur kan worden vertaald naar een professioneel podium.

Met haar organisatie House of Urban Arts streeft Indirah naar een structurele verbetering van de toegankelijkheid van kunst, cultuur en erfgoed. De organisatie biedt een veilige ruimte waar jongeren hun talenten kunnen ontdekken, ontwikkelen en presenteren—in onder meer dans, muziek, *digital arts*, theater, mode en gospel.

House of Urban Arts wordt onder andere gefinancierd vanuit een aantal formele subsidietrajecten. Volgens Indirah is financiële steun hard nodig, maar is organisatorische en juridische verankering zeker zo belangrijk. Hulp bij een goede merkregistratie, het aanreiken van bruikbare methodieken en ruimte voor opleiding om te professionaliseren zijn cruciaal om te voorkomen dat initiatieven kwetsbaar blijven. Ze wijst erop dat financieel mismanagement vaak niet uit onkunde voortkomt, maar uit structurele onder-financiering en gebrek aan professionele ondersteuning.

∞

‘Om mee te kunnen doen pas je je continu aan dominante structuren aan. Dit constant moeten ‘codeswitchen’, zoals ik het noem, kost zoveel energie.’
— Indirah Tauwnaar

Indirah Tauwnaar in de voorstelling *Double Tap Trap* door Stacii Samidin

DEEL

2

**FINANCIERINGS-
VOORBEELDEN UIT
BINNEN- en BUITENLAND**

INSPIREREN

In het vorige hoofdstuk zagen we hoe divers en levendig erfgoedgemeenschappen zijn. Dit hoofdstuk gaat over hoe financiering kan aansluiten bij die diversiteit. We doen dat aan de hand van inspirerende praktijkvoorbeelden, die laten zien dat financiering niet alleen over geld gaat, maar ook over relaties, vertrouwen en samenwerking. Geld is nooit volledig neutraal: het beïnvloedt welke praktijken zichtbaar worden, welke waarden worden versterkt en welke keuzes gemeenschappen maken. Daarom is het voor financiers belangrijk zich bewust te zijn van de impact van elke investering. Met elke euro worden bepaalde verhalen ondersteund, terwijl andere minder aandacht krijgen.

Wie deze dynamiek erkent, ziet dat financiering niet alleen een instrument is, maar ook een vorm van cultuurpolitiek. Het bepaalt wat er groeit, blijft of verdwijnt. Financieren vraagt daarom meer dan een goed werkend subsidiestelsel: het vraagt om flexibiliteit, nieuwsgierigheid en de bereidheid om buiten bestaande structuren te denken.

Nieuwe vormen van mogelijk maken

Erfgoedpraktijken van nu bestaan vaak buiten formele structuren en passen niet in de klassieke organisatievormen van verenigingen, stichtingen of instellingen. Veel gemeenschappen werken in netwerken, collectieven of tijdelijke samenwerkingsvormen—soms als coöperatie, sociale onderneming of BV, maar vaak ook zonder formele juridische structuur. Daardoor voldoen ze niet altijd aan de criteria van bestaande subsidies en fondsen. Ze combineren hun inkomsten bovendien op creatieve manieren: van donaties en lokale ruilsystemen tot commerciële samenwerkingen of eigen ondernemerschap.

De meeste bestaande regelingen sluiten niet goed aan op deze realiteit. De taal van aanvraagprocedures, de nadruk op meetbare ‘professionaliteit’ of de vereiste van een KvK-inschrijving passen vaak niet bij de manier waarop erfgoedgemeenschappen werken. Wat bedoeld is om transparantie te waarborgen, kan zo onbedoeld een drempel vormen.

Ook de traditionele scheiding tussen ‘for-profit’ en ‘non-profit’ sluit niet altijd aan. Veel erfgoedgemeenschappen bewegen zich juist in het tussengebied: hybride, deels zelfvoorzienend en met een duidelijke maatschappelijke missie. Ze werken vanuit waarden als zorg, solidariteit en lokale verankering en maken impact die moeilijk te vatten is in een standaard subsidieformat.

Vijf richtingen van verandering

Om te onderzoeken hoe het anders kan, vroeg de UNESCO Commissie aan adviesbureau New Silk Roads om (inter)nationale voorbeelden te verzamelen van alternatieve vormen van financiering die aansluiten bij de principes van het Verdrag van Faro en de werkwijze van gemeenschappen. Op basis van een vooronderzoek, gesprekken met experts uit het financieringsveld en reflectiesessies met erfgoedgemeenschappen is een selectie gemaakt van 22 inspirerende praktijkvoorbeelden. Deze zijn geordend in vijf categorieën.

1. **Open communicatie**—transparante, toegankelijke dialoog tussen financiers en gemeenschappen.
2. **Financieren vanuit vertrouwen**—investeren op basis van vertrouwen en relationele kennis.
3. **Participatief financieren**—gemeenschappen zelf laten meebeslissen over de verdeling van middelen.
4. **Peer-to-peer financieren**—directe uitwisseling van middelen, kennis en steun tussen gemeenschappen of initiatieven.
5. **Circulair financieren**—middelen telkens opnieuw inzetten, zodat ze in de gemeenschap blijven circuleren.

De voorbeelden laten een andere houding zien ten opzichte van erfgoed en gemeenschap: gebaseerd op vertrouwen, wederkerig-

heid en met ruimte om te ‘falen’. Financiering wordt zo een middel om verbinding en wederkerigheid te versterken. Samen laten ze zien dat verandering mogelijk is—en dat financiers en gemeenschappen die verandering gezamenlijk vorm kunnen geven.

Het overzicht van 22 voorbeelden is niet uitputtend en geen enkel model is perfect; elk is context gebonden. Toch laten deze voorbeelden zien welke elementen beleidsmakers, fondsen en investeerders kunnen gebruiken om financiering inclusiever te maken en beter af te stemmen op de behoeften van hedendaagse erfgoedgemeenschappen.

Selectiecriteria

De 22 voorbeelden zijn geselecteerd op basis van vijf criteria. Niet elk voorbeeld voldoet aan alle punten; sommige blinken uit op slechts één van de vijf.

- **Toegankelijk en transparant:** De financieringsmethode moet toegankelijk zijn voor diverse erfgoedinitiatieven, vooral voor groepen die niet formeel georganiseerd zijn of moeilijk toegang hebben tot traditionele subsidies. Tegelijkertijd is transparantie vanuit fondsen essentieel, zodat inzichtelijk is hoe de besluitvorming tot stand is gekomen.
- **Innovatief en flexibel:** De financiering moet ruimte bieden voor de lange termijn en maatwerk. Traditionele, vastomlijnde subsidieprogramma's en eenmalige projectfinanciering sluiten vaak niet goed aan bij de behoeften van erfgoedgemeenschappen.
- **Maatschappelijke meerwaarde:** De financiering moet gericht zijn op het creëren van maatschappelijke meerwaarde, bijvoorbeeld door de betrokkenheid van de gemeenschap bij erfgoed te versterken of bij te dragen aan bredere maatschappelijke doelen zoals welzijn of sociale cohesie.
- **Financiële duurzaamheid en continuïteit:** De financiering moet (idealiter) structurele betrokkenheid mogelijk maken of gericht zijn op verduurzaming op lange termijn, zodat projecten niet slechts tijdelijk worden ondersteund, maar langdurige impact kunnen hebben.
- **Gemeenschap centraal:** Het financieringsmodel moet de gemeenschap centraal stellen, bijvoorbeeld door structurele zeggenschap in alle fasen van het financieringsproces te waarborgen.

Across time and space (trust in love) door Romy Zhang | Taye (links) en Ishfarah (rechts) staan stil in een onafgemaakte liefdesgeschiedenis. Hun verhaal kronkelt door tijd en afstand, maar de tederheid tussen hen blijft bestaan: een zachte draad die nooit helemaal breekt, omdat ze altijd vanuit eerlijkheid met elkaar spreken.

2.1 Open communicatie

De manier waarop financiers communiceren, bepaalt in hoge mate wie zich aangesproken voelt—en wie niet. In Europees én Caribisch Nederland sluiten taal, toon en vorm van communicatie vaak nog onvoldoende aan op de leefwereld van erfgoedgemeenschappen. Daardoor blijven fondsen en regelingen onzichtbaar voor burgerinitiatieven, kleine ondernemers en groepen die buiten de formele structuren werken. Een groeiende beweging van inclusieve financiers laat zien dat het ook anders kan: door bewust te investeren in open, toegankelijke en geloofwaardige communicatie die gemeenschappen écht bereikt.

Checklist

Gebruik deze checklist om te toetsen of jouw aanvraagproces en communicatie aansluiten bij erfgoedgemeenschappen.

- 1. Communicatie**
 - ☐ Is de taal begrijpelijk (Nederlands op B1-niveau, of in meerdere talen binnen het Koninkrijk)?
 - ☐ Sluiten toon en vormgeving aan bij de leefwereld van de doelgroep?
 - ☐ Zijn voorbeelden herkenbaar en geloofwaardig—niet geforceerd of afstandelijk?
- 2. Toegankelijke formats**
 - ☐ Wordt informatie in meerdere talen en formats aangeboden (tekst, beeld, audio, persoonlijk contact)?
 - ☐ Is de tekst vrij van jargon en geschreven vanuit het perspectief van de aanvrager?
 - ☐ Wordt er geen voorkennis verwacht?
- 3. Bruggebouwers en rolmodellen**
 - ☐ Zijn er intermediairs of *community connectors* betrokken die vertrouwd zijn met de doelgroep?
 - ☐ Worden zij structureel ingezet om ideeën, formuleren en verwachtingen te vertalen?
- 4. Actief contact**
 - ☐ Zoekt het fonds actief contact met potentiële aanvragers, bijvoorbeeld via video chats, Instagram-DM's of bijeenkomsten?
 - ☐ Is er een vast aanspreekpunt voor vragen en begeleiding tijdens het aanvraagproces?
- 5. Aanvraagproces**
 - ☐ Zijn de formulieren kort, helder en eenvoudig?
 - ☐ Zijn de begrotingsformats praktisch en begrijpelijk, zonder dat specialistische kennis nodig is?
 - ☐ Is de doorlooptijd redelijk en transparant?

- 6. Beoordeling**
 - ☐ Zijn beoordelingscriteria helder geformuleerd en gedeeld met aanvragers?
 - ☐ Wordt 'kwaliteit' niet uitsluitend beoordeeld vanuit traditionele of institutionele kaders?
- 7. Zichtbaarheid**
 - ☐ Wordt actief gecommuniceerd via diverse kanalen, ook buiten de gebruikelijke netwerken?
 - ☐ Wordt zichtbaar gemaakt dat financiering bedoeld is voor alle erfgoedgemeenschappen?

Voorbeelden uit de praktijk ter inspiratie

Intermediairs

Een inspirerende aanpak is het inzetten van intermediairs en mensen met een brugfunctie om de kloof tussen fondsen en erfgoedgemeenschappen te overbruggen. Dit kunnen mensen zijn die een regeling binnen een gemeenschap actief onder de aandacht brengen, of een aanvraagprocedure op een toegankelijke manier kunnen communiceren.

Securing the Bag was een evenement waarin fondsen en makers samenkwamen. Het werd georganiseerd door Xhosa, het Amsterdamse menswearlabel van Giorgio en Onitcha Toppin. De oprichters merkten dat vrijwel geen enkel cultuurfonds in Nederland laagdrempelig is: de communicatie is vaak ontoegankelijk voor autodidactische makers of mensen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond. *Securing the Bag* was een directe poging om deze barrières te doorbreken en makers en fondsmedewerkers met elkaar in contact te brengen. Met de titel en de visuele uitstraling van het evenement sloot Xhosa bewust aan bij de belevingswereld van de doelgroep: de toon was laagdrempelig, eigentijds en geloofwaardig—een omgeving waarin makers zich gezien en serieus genomen voelden.

Toegankelijk aanvraagproces

Een effectieve manier om drempels te verlagen, is het aanvraagproces te vereenvoudigen zodat het beter aansluit bij de belevingswereld van erfgoedgemeenschappen. Denk aan minder en kortere aanvraagformulieren, kortere doorlooptijden en de mogelijkheid van een vooraanvraag.

Fonds ZOZ (Nederland) is een themafonds van het Cultuurfonds dat zich richt op makers die verhalen vertellen die schuren, raken, verbinden en aanzetten tot dialoog. Geïnteresseerden kunnen laagdrempelig een korte projectbeschrijving van maximaal honderd woorden indienen via een eenvoudig online formulier. Binnen tien werkdagen laat het team weten of een volledige aanvraag kan worden ingediend. Veel van de ondersteunde projecten zijn afkomstig van makers die immaterieel erfgoed op een kritische en eigentijdse manier verkennen, bijvoorbeeld via film, theater of fotografie. Zo maakte een groep jonge Indische makers een documentaire over de zoektocht van de derde generatie naar hun familiegeschiedenis.

Mobiliteit financiering

Erfgoedgemeenschappen anno 2025 beperken zich niet tot één fysieke plek, maar vormen zich rond gedeelde waarden, verhalen of identiteiten die geografisch, cultureel of digitaal grensoverschrijdend zijn. Van diasporische gemeenschappen tot online *fandoms*, streetwear fans of molenaars: allemaal zijn ze verbonden door een gedeelde praktijk of interesse, maar niet gebonden aan één fysieke locatie. Een financieringsmodel dat rekening houdt met deze mobiliteit is daarom essentieel voor erfgoedgemeenschappen. Het maakt het mogelijk voor gemeenschappen om te reizen en elkaar te ontmoeten.

Mophradat (Brussel) is een fonds dat zich richt op cultuur- en erfgoedprojecten uit het Midden-Oosten en de Arabische diaspora in Europa. Via verschillende regelingen biedt het fonds een nieuwe generatie kunstenaars de mogelijkheid om elkaar te ontmoeten en gemeenschappelijke interesses te verkennen. Individuele makers met vergelijkbare praktijken kunnen een beurs ontvangen om samen te komen op een fysieke locatie, waar zij kennis en ervaringen uitwisselen. De inzichten die daar ontstaan, nemen deelnemers vervolgens mee terug naar hun eigen gemeenschap. Mophradat ondersteunt dit proces volledig door vluchten, reisverzekeringen, accommodatie en dagvergoedingen te organiseren. Het fonds onderscheidt zich bovendien door toegankelijke aanvraagprocedures en heldere communicatie in meerdere talen, ondersteund door een duidelijke en begrijpelijke *FAQ*.

Mother's du'a' (intergenerational trust) door Romy Zhang | Wanneer Romy bij haar op bezoek is, deelt Yasmin de liefde van haar moeder met haar. Daardoor verdwijnen Romy's pijn en wrok even naar de achtergrond. Het kan vreemd voelen om moederlijke of zusterlijke liefde buiten onze eigen familie te ontvangen, maar als dit onze *village* is, dan is dit precies de plek waar we die mogen vinden.

2.2 Financieren vanuit vertrouwen

In Nederland biedt de Culturele Basisinfrastructuur (BIS) meerjarige financiering aan een aantal middelgrote cultuur- en erfgoedinstellingen. Erfgoedgemeenschappen zijn daarentegen vooral afhankelijk van projectsubsidies van de rijkscultuurfondsen en private vermogensfondsen. Uit onderzoek van de VU blijkt dat het overgrote deel van de financiering door private vermogensfondsen (80 procent) naar projectfinanciering gaat.⁶

Projectfinanciering leidt tot een vicieuze cirkel van aanvragen en verantwoording. Daardoor ontbreekt er ruimte om te investeren in de eigen organisatie en is er geen financiële veerkracht. Als reactie op projectfinanciering is er daarom internationaal een groeiende beweging ontstaan van financieren vanuit vertrouwen, beter bekend als trust-based grantmaking. Deze beweging pleit voor een fundamentele verschuiving: van fondsgerichte naar gemeenschapsgerichte financiering, waarbij de nadruk ligt op het opbouwen van vertrouwensrelaties tussen financiers en ontvangers.

Checklist

Gebruik deze checklist om te beoordelen of een financieringspraktijk bijdraagt aan vertrouwen, duurzaamheid en gelijkwaardigheid tussen financiers en erfgoedgemeenschappen.

1. *Duurzaamheid van financiering*
 - ☐ Biedt de regeling meerjarige ondersteuning in plaats van uitsluitend kortlopende, of projectmatige subsidies?
 - ☐ Kunnen erfgoedgemeenschappen vaste lasten (personeel, huisvesting, fondsenwerving) structureel dekken?
2. *Vertrouwen en autonomie*
 - ☐ Wordt de verantwoordingslast beperkt tot wat past bij de schaal van het initiatief?
 - ☐ Wordt uitgegaan van vertrouwen in plaats van controle?
 - ☐ Kunnen ook initiatieven zonder KvK-inschrijving of formele rechtsvorm een aanvraag indienen?
3. *Financiële weerbaarheid*
 - ☐ Is er ruimte voor financiële begeleiding en ondersteuning bij professionalisering?
 - ☐ Wordt erkend dat buffers nodig zijn voor investeringen, tegenvallers en externe financiering?
4. *Gelijkwaardigheid en machtsbewustzijn*
 - ☐ Wordt actief erkend dat er een machtsongelijkheid bestaat tussen financiers en aanvragers?
 - ☐ Wordt deze ongelijkheid bespreekbaar gemaakt in open gesprekken?
 - ☐ Wordt gestreefd naar samenwerking op basis van vertrouwen en gezamenlijke verantwoordelijkheid?

⁶ R. Bekkers, S. Koolen-Maas en T. Schuyt, *Geven in Nederland 2024*, Utrecht 2024.

5. *Kennis en relatieopbouw*
 - ☐ Worden erfgoedgemeenschappen erkend als primaire bron van kennis en expertise?
 - ☐ Neemt de financier actief verantwoordelijkheid om hun leefwereld te leren kennen (via bezoeken, gesprekken, community events)?

Voorbeelden uit de praktijk ter inspiratie

Ongeoormerkte financiering

In deze aanpak verstrekt een fonds ongeoormerkte financiering. In plaats van een strikte besteding per activiteit krijgen gemeenschappen de ruimte om zelf te bepalen hoe zij de middelen inzetten – of dat nu gaat om programmering, organisatiekosten, huisvesting of het versterken van hun netwerk. In de praktijk wordt deze vorm van ondersteuning ook wel een ‘award’ genoemd: een toekenning die vertrouwen uitdrukt in de visie en het vermogen van de ontvanger, zonder vooraf vastgelegde voorwaarden.

Het *Prins Claus Fonds* (Nederland) werkt sinds enkele jaren met een *trust-based approach*. Ze geven jonge makers en *community leaders* zonder uitgebreid trackrecord de vrijheid om middelen naar eigen inzicht in te zetten. Ontvangers kunnen zelf beslissen of de financiering wordt gebruikt voor een project, de aanschaf van nieuwe apparatuur of voor levensonderhoud. De makers die het Prins Claus Fonds ondersteunt, staan midden in hun gemeenschap. Voorbeelden zijn kunstenaars die cultureel erfgoed beschermen in conflictgebieden, en cartoonisten die onder regimes met zware censuur hun gemeenschap een stem geven.

Duurzame talentontwikkeling

Naast financiering is ook niet-financiële ondersteuning van groot belang voor erfgoedgemeenschappen. Makers en community leaders hebben behoefte aan talentontwikkeling en zakelijke begeleiding om zowel professioneel als persoonlijk te groeien. Dit kan bijvoorbeeld door het aanbieden van coaching, incubatortrajecten of het beschikbaar stellen van werk- en ontmoetingsruimtes.

Carte Blanche is een initiatief van Provincie Flevoland en onderdeel van het Flevolands Fonds voor culturele ontwikkeling. Het productiehuis investeert in een nieuwe generatie *creatives* die impact maken, en helpt hen om hun carrière naar een hoger niveau te tillen via een op maat gemaakt ontwikkeltraject. Naast financiële middelen stellen zij ook zakelijke kennis, expertise, ruimtes en een uitgebreid netwerk beschikbaar.

Inkomensondersteuning

In deze aanpak wordt structurele bestaanszekerheid geboden aan individuen en gemeenschappen, bijvoorbeeld in de vorm van een maandelijks basisinkomen. Het doel is om erfgoeddragers de ruimte te geven zich te richten op het ontwikkelen, doorgeven en vernieuwen van hun erfgoed, zonder de voortdurende druk van projectaanvragen en tijdelijke subsidies. Deze vorm van ondersteuning erkent erfgoedpraktijken als duurzaam werk dat tijd, aandacht en continuïteit vereist.

The Niteshop (Rotterdam) vertrekt vanuit het idee dat de cultuur en creativiteit van burgers aan de randen van de samenleving essentieel zijn voor het aanpakken van transitieopgaven. De shop fungeert als levend archief van leefwerelden, waaronder the culture: kennis die gevestigde instituties vaak missen, maar die cruciaal is voor de stad van morgen. Het *Niteshop Culture Traineeship (NCT)* combineert een basisinkomen met een werk-leertraject waarin deelnemers worden vrijgespeeld om te werken aan stedelijke vraagstukken vanuit hun culturele leefwereld. Het NCT is zowel een alternatief financieringsmodel als een onderzoeksinstrument: het laat zien wat er gebeurt wanneer makers structureel worden ondersteund in plaats van projectmatig afgerekend. Zo overbruggt het de afstand tussen systeemwereld en leefwereld, door de impact op deelnemers én beleid te onderzoeken.

Toeristenbelasting

Via deze constructie kunnen erfgoedgemeenschappen worden ondersteund door een vast deel van de toeristenbelasting van een stad te reserveren voor deze groepen. Het zijn immers niet alleen de grote culturele instellingen, maar juist de *bottom-up* initiatieven die een stad levendig houden.

Proposition E was een referendum in San Francisco dat bewoners de keuze gaf om een deel van de hotelbelasting in de vorm van subsidies aan grassroots culturele organisaties te geven. Het werkt als volgt: naarmate de inkomsten uit hotelbelasting stijgen neemt ook de extra financiering voor cultuur toe, met een jaarlijks maximum van tien procent. Dalen de inkomsten, dan neemt de extra bijdrage voor cultuur met maximaal tien procent af. Het referendum werd met maar liefst 75 procent van de stemmen aangenomen en heeft de culturele sector in San Francisco een enorme impuls gegeven.

Zonder titel (trust in each other) door Romy Zhang | Het samen bouwen van een *playlist* tijdens een autorit met vrienden is een klein, dagelijks ritueel, een archief van wie we zijn en hoe we bewegen. Het gaat niet alleen om de muziek, maar om de gedeelde keuzes, de momenten van lachen, het meezingen, het wisselen van nummers en het anticiperen op elkaars voorkeuren.

2.3 Participatief financieren

Participatieve financieringsmodellen zijn, net als modellen die gebaseerd zijn op vertrouwen, een meer gemeenschapsgerichte vorm van financiering. Waar *trust-based grantmaking* zich richt op het vereenvoudigen van procedures en het vergroten van de autonomie van ontvangers, draait participatieve financiering vooral om gedeelde besluitvorming.

Het doel van participatief financieren is om erfgoedgemeenschappen structurele zeggenschap te geven in alle fases van het financieringsproces. Samengevat draait participatieve financiering om drie principes:

1. Ontvangers hebben invloed op de toewijzing van middelen.
2. De gemeenschap is betrokken bij het volledige financieringsproces.
3. Fonds en ontvangers werken samen op basis van gelijkwaardigheid.

Checklist

Gebruik deze checklist om te toetsen of participatieve processen rechtvaardig, inclusief en betekenisvol zijn.

1. *Zeggenschap*
 - ☐ Worden gemeenschappen actief betrokken bij het bepalen van strategie, beoordelingscriteria en selectie?
 - ☐ Wordt tokenisme voorkomen, zodat participatie betekenisvol is en niet slechts symbolisch?⁷
2. *Vergoeding en toegankelijkheid*
 - ☐ Wordt deelname aan participatieve processen eerlijk vergoed?
 - ☐ Wordt rekening gehouden met groepen die ondanks vergoeding niet kunnen of willen deelnemen?
 - ☐ Worden passende maatregelen genomen om deelname voor mensen met beperkingen mogelijk te maken?
3. *Transparantie en gelijkheid*
 - ☐ Wordt vriendjespolitiek en klikvorming voorkomen, bijvoorbeeld door rotatiesystemen voor deelname?
 - ☐ Wordt de invloed van minderheden beschermd tegen de 'tirannie van de meerderheid', bijvoorbeeld via *quadratic voting*?⁸
4. *Commitment in de praktijk*
 - ☐ Wordt participatie daadwerkelijk geïmplementeerd zoals gecommuniceerd ('walk the talk')?
 - ☐ Wordt de intentie achter participatie zichtbaar en meetbaar gemaakt in de praktijk?

⁷ Tokenisme is het symbolisch inzetten van minderheden om diversiteit te tonen, zonder echte macht of verandering.

⁸ Quadratic voting laat mensen meer gewicht geven aan wat ze belangrijk vinden en doet dat op een manier die de macht eerlijk verdeelt.

Voorbeelden uit de praktijk ter inspiratie

Representatief participatiemodel

In een representatief participatiemodel zijn personen met uiteenlopende vormen van kennis en ervaring vertegenwoordigd in het panel, de commissie of het bestuur dat besluiten neemt. Denk hierbij aan ervaringskennis uit gemeenschappen, inhoudelijke expertise en praktijkervaring.

Fonds Burgerbewegingen (Nederland) ondersteunt groepen burgers die zich met collectieve actie inzetten voor maatschappelijke verandering en hanteert daarbij een representatief participatiemodel. De beslissingen over subsidies worden genomen door mensen uit burgerbewegingen zelf, via een door het fonds opgerichte Raad van Burgerbewegingen. Ook de financieringsstrategie van het fonds is in co-creatie met burgerbewegingen ontwikkeld. Een van de burgerbewegingen die op deze wijze werd ondersteund is een stichting die zich inzet tegen racisme jegens mensen van Oost- en Zuidoost-Aziatische komaf. De stichting richt zich daarnaast op het zichtbaar maken van de onderbelichte perspectieven van deze gemeenschap.

Rollend collectief

Het rollend collectief is een benadering van participatieve financiering waarbij de partijen die aanvankelijk middelen ontvangen, in een volgende ronde zelf beslissen over de verdeling en toekenning van financiering. Dit creëert een cyclus van *empowerment* en kennisdeling tussen organisaties met complementaire doelstellingen.

Het *FRIDA Young Feminist Fund* (Toronto) steunt wereldwijd jonge feministen en feministische actiegroepen en is een pionier in participatief financieren. Groepen dienen een aanvraag in en worden eerst gescreend op criteria zoals leeftijd, regio en taal. De groepen die door de eerste selectieronde komen, stemmen vervolgens zelf op andere groepen binnen hun eigen regio of taalgebied.

Gesloten collectief

Dit model, ook wel het *assembly*-model genoemd, brengt een selecte groep organisaties samen en laat hen onderling bepalen hoe de middelen worden verdeeld. De organisaties identificeren gezamenlijk de behoeften en beslissen hoe de beschikbare financiering het meest effectief kan worden ingezet. Dit gebeurt via collectieve besluitvorming, op basis van consensus en een 'gedeelde middelen-pot'.

Het *Arts Collaboratory-programma van Stichting DOEN* (Nederland) verstrekt meerjarige financiering aan vijftientig internationale culturele organisaties die zich richten op maatschappelijk geëngageerde kunstpraktijken. Arts Collaboratory fungeert als een translokaal ecosysteem waar kennis en netwerken worden gedeeld. De deelnemende organisaties beheren een gemeenschappelijke middelen-pot die zij kunnen gebruiken voor het organiseren van activiteiten. Ze organiseren een jaarlijkse assembly en een reizende tentoonstelling langs de verschillende organisaties. Tijdens Documenta15 hebben ze een gezamenlijk tijdschrift gepubliceerd.

Participatief opdrachtgeverschap

Participatief opdrachtgeverschap is een model waarbij een gemeenschap niet alleen meebeslist over de besteding van middelen, maar ook actief optreedt als opdrachtgever. Waar een overheid of fonds normaal gesproken zelfstandig een opdracht formuleert, gebeurt dit proces hier samen met de gemeenschap. De besluitvorming vindt plaats via een participatief proces, gebaseerd op de lokale vraag en behoeften.

De Spaanse organisatie *Concomitentes* (Madrid) nodigt gemeenschappen uit om als burger-opdrachtgever een kunstwerk of monument in de publieke ruimte te realiseren—als tegenreactie op de top-down geplaatste kunstwerken en monumenten in veel gemeenten. Iedereen kan opdrachtgever zijn, van buurtverenigingen tot actiegroepen. Mediators begeleiden het volledige proces: van het aanscherpen van het idee en het selecteren van een kunstenaar tot productie en oplevering. Zij onderhouden bovendien actief contact met gemeenten en andere lokale stakeholders. Voorbeelden zijn een buurtvereniging in Noord-Duitsland die een kunstenaar inschakelde om aandacht te vragen voor de verloederende van het historische stadscentrum, en een postduivenvereniging die een moderne duiventil liet ontwerpen om deze eeuwenoude traditie levend te houden. In vijftientig jaar heeft Concomitentes meer dan vijfhonderd participatieve kunstprojecten in Europa gerealiseerd.

Burgerbegrotingen

Bij een burgerbegroting—ook wel bekend als *participatory budgeting*—beslissen inwoners mee over de besteding van overheids geld aan lokale initiatieven, vaak via een of meer stemrondes. Deze directe vorm van participatie komt in Nederland vooral voor bij gemeentes en biedt gemeenschappen een effectieve manier om écht invloed uit te oefenen op de toewijzing van publiek geld aan lokaal erfgoed.

Erfgoedgemeenschappen kunnen een projectidee indienen bij Burgerbegroting Maastricht. Vervolgens krijgen ze advies van de gemeente om het idee uit te werken tot een korte aanvraag. Inwoners van de stad stemmen daarna online en tijdens een slotevenement. Projecten met de meeste stemmen worden gefinancierd. Burgerbegroting Maastricht is toegankelijk voor organisaties—bijvoorbeeld buurtkunstinitiatieven of organisatoren van optredens in de stad—maar ook voor particulieren zonder KvK-registratie. Verschillende erfgoedgemeenschappen hebben via Burgerbegroting Maastricht financiering gekregen. Zo kreeg een fanfarekorps financiering voor vijfenzeventig nieuwe uniformjassen, en ontving een andere lokale vereniging financiering voor luidsprekers voor de jaarlijkse grote carnavalsoptocht.

MuslimahBikerz (trust in community) door Romy Zhang | MuslimahBikerz-ride-outs worden georganiseerd voor en door moslima's met een passie voor motorrijden. Ze laten zien hoe gelaagd identiteit is: vrouwen die tegelijk een stereotype belichamen én doorbreken, en juist daarin hun kracht vinden. De spanning tussen verwachting en zelfbeschikking laat zien hoe zij ruimte, autonomie en identiteit op hun eigen voorwaarden opeisen.

2.4 Peer-to-peer financieren

Er zijn tegenwoordig verschillende digitale platforms waarmee gemeenschappen elkaar direct kunnen steunen door geld te geven of uit te lenen. Deze vorm van financiering vanuit de eigen kring staat bekend als peer-to-peer financiering (P2P). Ook erfgoed-gemeenschappen maken al geruime tijd gebruik van P2P-financiering.

P2P-financiering kan zowel online als offline plaatsvinden. Tijdens live crowdfundingdiners bijvoorbeeld luisteren bezoekers naar korte pitches en stemmen zij op hun favoriet. Crowdfunding-platforms maken het mogelijk om direct geld te geven aan een maker aan de andere kant van de wereld. Het voordeel van deze platforms is dat ze projecten mogelijk maken buiten de traditionele fondsen en institutionele gatekeepers om.

Checklist

Gebruik deze checklist om te beoordelen of een P2P-financierings-aanpak of -platform goed aansluit bij een project of initiatief van een erfgoedgemeenschap.

1. *Eigenaarschap en betrokkenheid*
 - ☐ Zijn de betrokkenen actief verbonden met het project en de gemeenschap eromheen?
2. *Type project*
 - ☐ Is het project concreet en tastbaar genoeg om aantrekkelijk te zijn voor donateurs?
 - ☐ Zijn langlopende en/of complexe projecten voorzien van alternatieve vormen van ondersteuning, zoals lidmaatschapsmodellen?
3. *Communicatie en incentives*
 - ☐ Worden regelmatige updates gedeeld met donateurs of leden?
 - ☐ Worden extra's aangeboden, zoals exclusieve edities of speciale evenementen voor betalende leden?
4. *Toegankelijkheid en digitale vaardigheden*
 - ☐ Is er voldoende tijd en kennis beschikbaar om een crowdfundingcampagne effectief uit te voeren?
 - ☐ Zijn er maatregelen om digitale drempels te verlagen voor deelnemers met minder digitale vaardigheden?
5. *Extra stimulansen*
 - ☐ Wordt matchfunding vanuit fondsen ingezet om crowdfunding te versterken?
6. *Samenwerking en platformkeuze*
 - ☐ Wordt voorkomen dat concurrentie tussen projecten de samenwerking ondermijnt?
 - ☐ Is gekozen voor een platform of coöperatie die transparant, democratisch en gebaseerd op gedeeld eigenaarschap is?

Voorbeelden uit de praktijk ter inspiratie

Crowdfunding en matchfunding

Bij crowdfunding worden projecten gefinancierd door veel kleine bijdragen vanuit de gemeenschap. Mensen dragen niet alleen bij, maar voelen zich ook onderdeel van het initiatief. Fondsen kunnen dit proces versterken door matchfunding aan te bieden via crowdfunding platforms. Daarbij geeft een fonds een project een extra financiële impuls als waardering voor de donaties uit de gemeenschap.

Voordekunst is een crowdfundingplatform voor de culturele sector in Nederland. Regelmatig plaatsen erfgoedgemeenschappen hier campagnes, variërend van de renovatie van een historische molen tot een actie van een ambachtelijke drukkerij om honderd jaar oude houten letters te digitaliseren. Op Voordekunst kunnen fondsen gebruikmaken van verschillende vormen van matchfunding. Een matchfunder kan bijvoorbeeld aan het begin van de campagne bijdragen, een 'top-up' doen aan het einde of gebruikmaken van de 'brugvorm': een bijdrage halverwege de campagne een bijdrage die het project een boost geeft en twijfelende donateurs over de streep trekt.

Lidmaatschapsplatforms en fan funding

Deze manier van financiering draait om het opbouwen van een actieve community van leden die betalen voor erfgoed-gerelateerde content of producten. Onafhankelijke uitgevers gebruiken bijvoorbeeld lidmaatschapsplatforms als Patreon of Substack om hun tijdschriften aan te bieden en een duurzame relatie met hun leden op te bouwen. Ook schrijvers, kunstenaars of muzikanten maken gebruik van deze platforms voor maandelijkse donaties van hun fans.

Metalabel (New York) is een online fanfundingplatform waar makers gezamenlijk werk kunnen uitbrengen. Schrijvers kunnen bijvoorbeeld een bundel met teksten publiceren, kunstenaars een limited edition uitgeven en muzikanten een gezamenlijke release doen. Alles draait om samenwerking: 'Release together, not just alone.' Makers promoten hun uitgave binnen hun fan community. Wat Metalabel uniek maakt, is het gebruiksvriendelijke 'money management system' waarmee opbrengsten automatisch onder alle makers worden verdeeld. Erfgoedgemeenschappen kunnen hierdoor samenwerken, elkaar promoten, feedback geven en inkomsten transparant en automatisch delen.

Fiscale sponsors

Fiscale sponsors zijn organisaties die hun juridische en financiële structuur ter beschikking stellen aan andere (vaak informele) groepen en *commons*-gebaseerde initiatieven. Hierdoor kunnen deze groepen geld ontvangen zonder zelf een rechtspersoon te hoeven oprichten. De fiscale sponsor neemt daarbij administratieve taken over, zoals boekhouding, belasting afhandeling en de naleving van relevante wet- en regelgeving.

Open Collective (Brussel en Californië) is opgericht om groepen zonder rechtspersoon te helpen donaties te ontvangen. Het platform ondersteunt collectieven en grassroots-groepen met tools

voor crowdfunding, fiscale sponsoring en participatief budgetteren. Ook biedt het een transparant systeem voor het beheren van de financiële administratie. Vijftienduizend informele groepen—waaronder veel erfgoedgemeenschappen—hebben via Open Collective meer dan 35 miljoen euro opgehaald.

Decentralized Autonomous Organizations (DAO)

Een Decentralized Autonomous Organization (DAO) is een digitale ledenorganisatie die opereert op de blockchain. In dit model beheert een gemeenschap gezamenlijk een digitaal fonds via een stemproces dat volledig online plaatsvindt. Alle regels, besluiten en transacties worden vastgelegd in de blockchain. Binnen de context van het Verdrag van Faro bieden DAO's nieuwe mogelijkheden voor collectief beheer en financiering van digitaal erfgoed, bijvoorbeeld voor decentrale gemeenschapsarchieven waarvan de leden zich in meerdere landen en tijdzones bevinden.

PleasrDAO (Princeton) is een collectief beheerd fonds op de blockchain dat digitale objecten verworft die worden gezien als 'tijdloze en onbetaalbare aandenkens van de wereldwijde digitale cultuur.' Iedereen kan via tokens investeren en meebeslissen over de aankoop en verkoop van digitaal erfgoed. Omdat PleasrDAO gebruikmaakt van 'gefractioneerd eigenaarschap' via NFT's kunnen duizenden mensen tegelijk een bewijs van gedeeld eigenaarschap krijgen. PleasrDAO kocht op deze manier onder andere de allereerste Wikipedia-tekst 'Hello World' en het digitale kunstwerk 'Stay Free' van Edward Snowden—bestaande uit rechtbankdocumenten van de uitspraak dat hij de wet overtrad—voor 4,1 miljoen euro. De opbrengst ging naar de Freedom of the Press Foundation.

Alána (*trust in self*) door Romy Zhang | Alána straalt een ongekennde rust en zelfverzekerdheid uit. Haar aanwezigheid brengt een soort kalmte met zich mee die iedereen om haar heen raakt. Soms zegt een beeld genoeg—deze foto draagt haar energie zonder dat er veel uitleg voor nodig is.

2.5 Circulair financieren

Erfgoedondernemers gebruiken vaak een mix van commerciële en niet-commerciële inkomsten. Het zijn hosselaars die een commercieel merk opbouwen, influencers die inkomsten genereren uit hun online community, of groepen die zich verenigen in een coöperatie of ander samenwerkingsverband. Naast traditionele subsidies zijn zij ook gebaat bij gunstige leningen en, in sommige gevallen, een investering. Verschillende circulaire modellen—ook wel *revolving funds*—genoemd, sluiten goed aan bij de behoeften van deze ondernemers. Bij circulaire financiering vloeit het geld dat wordt geïnvesteerd of uitgeleend na verloop van tijd terug in het fonds, zodat het kan worden hergebruikt voor nieuwe financiering.

Checklist

Gebruik deze checklist om circulaire financieringsmodellen beter te laten aansluiten bij de behoeften van erfgoedondernemers.

1. *Diversificatie van kapitaal*
 - ☐ Worden naast subsidies ook andere vormen van kapitaal betrokken—zoals leningen, investeringen en private fondsen?
 - ☐ Worden partijen uit andere domeinen actief betrokken—zoals impactinvesteerders, private foundations en filantropen?
2. *Impact zichtbaar maken*
 - ☐ Wordt de taal en agenda van erfgoedgemeenschappen verbonden aan die van private financiers (impact, klimaatrechtvaardigheid, democratisering, werkgelegenheid)?
3. *Toegankelijkheid van bestaande instrumenten*
 - ☐ Zijn cultuurleningen of andere bestaande financieringsinstrumenten ook toegankelijk voor erfgoedondernemers?
 - ☐ Zijn fiscale voordelen benut om particuliere donaties of investeringen te stimuleren?
4. *Collectief eigenaarschap en infrastructuur*
 - ☐ Wordt collectief eigenaarschap van werk- en oefenruimtes gestimuleerd—bijvoorbeeld via *community land trusts* of aangepaste vastgoedregelingen?
5. *Ondersteuning en kennisdeling*
 - ☐ Worden opstartprogramma's en mogelijkheden voor kennisdeling geboden voor alternatieve financiering?
 - ☐ Wordt extra aandacht besteed aan ondernemers met een niet-westerse achtergrond, zodat zij minder obstakels ervaren in het financiële systeem?

Voorbeelden uit de praktijk ter inspiratie

Niet-extractieve leningen

Bij niet-extractieve leningen kan de kredietverstrekker nooit meer winst maken dan de waarde die de kredietnemer met het geleende geld creëert. Het rendement van de lening is dus altijd direct gekoppeld aan het succes van de kredietnemer. Denk ook aan lage rentetarieven, aflossingsvrije periodes of kwijtscheldbare rente. Ook kunnen terugbetalingschema's kunnen flexibel worden opgesteld, zodat rente of aflossing pas plaatsvindt wanneer het project voldoende inkomsten genereert om de kosten te dekken.

Het gemeenschapsgedreven fonds *The Real People's Fund* verstrekt leningen aan kleine bedrijven van ondernemers van kleur in Californië. De besluitvorming over de financiering ligt volledig bij de gemeenschap zelf: zij bepalen welke initiatieven steun ontvangen. Naast investeringen richt het fonds zich op het wegnemen van systemische barrières die BIPOC-ondernemers (*Black, Indigenous and People of Color*) ondervinden. Het fonds investeerde onder meer in een plantaardig huidverzorgingsmerk voor BIPOC-vrouwen en een cultuurplatform rond immaterieel erfgoed en lokale wijnen in Californië. In het derde kwartaal van 2024 had The Real People's Fund in totaal zeventien leningen verstrekt.

Kredietunies

Een kredietunie is een coöperatie zonder winstoogmerk die kredietverlening organiseert door ondernemers, voor ondernemers. Leden van een kredietunie hebben zelf een onderneming—bijvoorbeeld een bakkerij, een molen of een traditionele wijnboerderij—en bepalen gezamenlijk het beleid. Zij kiezen het bestuur, zijn samen eigenaar en brengen het kapitaal in. Dat kapitaal wordt door de kredietunie uitgeleend aan andere leden van de coöperatie, zonder tussenkomst van een bank.

Kredietunie Bakkerij Ondernemers (Woerden) is een coöperatieve vereniging van bakkers die elkaar helpen met krediet en coaching. Krediet wordt bijvoorbeeld ingezet voor de aanschaf van een oven of voor de verbouwing van een overgenomen winkel. De broodcultuur wordt gedragen door een brede en diverse erfgoedgemeenschap, variërend van ambachtelijke bakkers tot hobbybakkers.

Impact investeren

Impact investeren is een snelgroeiende investeringsvorm op het snijvlak van filantropie en traditionele investeringen. Het gaat om investeringen met de intentie om, naast financieel rendement, ook positieve, meetbare sociale en/of ecologische impact te realiseren. Dit gebeurt vaak via risicodragend vermogen (*venture capital*): een fonds bundelt kapitaal van investeerders en steekt dit in sociale ondernemingen in ruil voor aandelen. De participatiemaatschappij genereert vervolgens rendement door de aandelen met winst te verkopen en/of dividenden uit te keren.

Het *Boston Ujima Project* beheert een venture capital-fonds dat investeert in lokale culturele en buurtgebonden creatieve ondernemingen in Boston. Het fonds heeft inmiddels 4,5 miljoen dollar aan kapitaal opgehaald. Het hanteert een 'participatief investeringsproces' waarbij buurtbewoners initiatieven kunnen

voordragen die volgens hen een positieve impact hebben op de gemeenschap. Deze voordrachten worden meestal verzameld tijdens buurtbijeenkomsten, waar honderden bewoners, lokale creatieve bedrijven en kunstenaars samenkomen. Financiële specialisten uit de gemeenschap voeren vervolgens de *due diligence* uit en doen aanbevelingen, waarna de investeringen ter stemming worden gebracht.

Leasing

Erfoedorganisaties zijn vaak op zoek naar financiering voor de aanschaf van gereedschap of gespecialiseerde apparatuur. Het *lease-to-own*-model biedt erfgoedondernemers de mogelijkheid om bijvoorbeeld ambachtelijke machines te leasen en deze aan het einde van de leaseperiode in eigendom te krijgen. Zo komt de apparatuur na verloop van tijd permanent in bezit van de organisatie of gemeenschap.

Het *HEVA Fund* (Nairobi) heeft als missie om ondernemers, ambachtslieden en collectieven in Oost-Afrika te financieren. HEVA gebruikt een reeks innovatieve en op maat gemaakte financiële instrumenten. Het HEVA lease-to-own model stelt erfgoedbeoefenaars die een ambacht uitvoeren in staat om cruciale tools en machines te leasen en op den duur eigenaar te worden.

Community Land Trust

Makers en culturele ondernemers hebben grote behoefte aan betaalbare werk-, productie- en ontmoetingsruimtes. Vaak krijgen zij tijdelijk toegang tot leegstaande panden of kantoorruimte, maar moeten ze weer vertrekken zodra het gebied—mede door hun inbreng—aantrekkelijker wordt en de prijzen stijgen. Een alternatief is om zelf vastgoed, zoals historische panden, te verwerven en dit in collectief eigendom onder te brengen, zodat het permanent beschikbaar blijft voor de gemeenschap. Via dit model—ook wel *Community Land Trust* genoemd—kan onroerend goed worden gekocht, in een beheerstichting worden ondergebracht en op de lange termijn betaalbaar blijven.

In San Francisco beseften culturele organisaties dat subsidies vaak indirect bij vastgoedeigenaren terechtkomen via de huur, en dat hiervoor een structurele oplossing nodig was. Zij richtten het *Community Arts Stabilization Trust (CAST)* op, waarmee vastgoed uit de markt wordt gehaald en in collectief eigendom van de culturele gemeenschap wordt gebracht. Door de panden in een trust onder te brengen, worden de prijzen niet langer beïnvloed door stijgende grondwaarden en blijft het vastgoed betaalbaar en toegankelijk voor makers. CAST bezit en beheert momenteel een zestal panden verspreid over San Francisco.

Merkpartnerschappen

Steeds meer erfgoedgemeenschappen regelen financiering door strategische samenwerkingen aan te gaan met een groot merk. Waar merken vroeger vooral kozen voor samenwerkingen met *celebrity influencers*, richten zij zich nu steeds vaker op impactgedreven partnerschappen met lokale initiatieven.

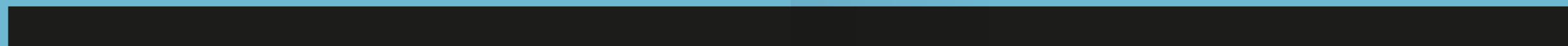
Jordan Brand is een submerk van Nike, vernoemd naar basketballer Michael Jordan. Het merk ziet basketbal niet alleen als

een sport, maar als een community en een cultuur die altijd iets teruggeeft aan de plaatsen en steden waar het leeft. Daarom gaat Jordan Brand partnerschappen aan met diverse erfgoedgemeenschappen en grassroots-organisaties om legendes, verhalen, mensen, buurten en pioniers te ondersteunen. Een voorbeeld is het partnerschap met de Franse organisatie *Union de la Jeunesse Internationale* (Parijs). In een iconisch voormalig warenhuis richtten zij een pop-up ontmoetingsplek voor de community, waar mode, kunst en ondernemerschap samenkomen. Er vinden tentoonstellingen, workshops en evenementen plaats.

DEEL

3

**Aan de slag
met de TOOLKIT**

Handdoelen

In dit hoofdstuk verschuiven we van inzichten en reflectie naar concrete stappen die financiering toegankelijker en effectiever maken. We presenteren een toolkit waarmee financiers en erfgoedgemeenschappen direct aan de slag kunnen. Het hoofdstuk bestaat uit twee tools: het 9-Dimensies Impactmodel, dat laat zien waar erfgoedgemeenschappen waarde creëren, en de Vertrouwensladder, die inzicht biedt in de positie en groeimogelijkheden van financiers.

Deze twee tools vormen een concrete vertaling van de belangrijkste inzichten uit het onderzoek en uit de gesprekken met erfgoedgemeenschappen en financiers. In de praktijk bleek dat twee factoren steeds doorslaggevend zijn voor succesvolle samenwerking:

- *Het kunnen benoemen en erkennen van impact*, zodat duidelijk wordt welke maatschappelijke, sociale en culturele waarde erfgoedgemeenschappen creëren. Dit helpt financiers om hun keuzes voor bepaalde gemeenschappen beter te onderbouwen en te verantwoorden.
- *Het opbouwen van onderling vertrouwen* als randvoorwaarde voor duurzame en gelijkwaardige relaties tussen financiers en gemeenschappen.

De toolkit brengt precies deze twee pijlers samen en maakt ze praktisch toepasbaar.

3.1 Impact van erfgoedgemeenschappen: het 9-Dimensies Impactmodel

⁹ Op de website van CreaTures Framework staat onderaan bij iedere dimensie een verwijzing naar alle bronnen en het wetenschappelijk onderzoek waarop het gebaseerd is.

Het 9-Dimensies Impactmodel is een concrete en wetenschappelijk onderbouwde manier om de maatschappelijke impact van creatieve praktijken beter te begrijpen en te meten.⁹ Het biedt een gedeelde taal. Erfgoedgemeenschappen kunnen het gebruiken om over hun werk te vertellen, terwijl beleidsmakers en financiers het kunnen inzetten om de rijkdom en complexiteit van projecten beter te herkennen. Zo ontstaat een basis om met elkaar te onderzoeken hoe positieve verandering—oftewel impact—in het werk verweven zit.

Het model is ontwikkeld door [CreaTures EU](#), een door de Europese Unie gesubsidieerd project waarin kunstenaars, onderzoekers en beleidsmakers onderzochten hoe de veranderingskracht van creatieve praktijken beter zichtbaar en bespreekbaar kan worden gemaakt, voorbij traditionele indicatoren zoals bezoekersaantallen of financiële opbrengst. Voor deze publicatie is het model vertaald en verder doorontwikkeld voor erfgoedgemeenschappen.

Het model bestaat uit drie categorieën van verandering en negen dimensies, die elk een andere manier bieden om naar de kracht van een erfgoedgemeenschap te kijken. Het zijn geen harde indicatoren of doelen, maar lenzen om te reflecteren—niet om zoveel mogelijk dimensies af te vinken.

Het gebruik van de negen dimensies en hun rol in transformatie

Hieronder laten we zien hoe de dimensies—onderbouwd door onderzoek—kunnen worden ingezet, hoe ze zijn verbonden aan transformatie en hoe dit in de praktijk zichtbaar kan worden bij erfgoedgemeenschappen.

Voor financiers en beleidsmakers

De dimensies bieden een handvat om open en betekenisvol in gesprek te gaan met erfgoedgemeenschappen over hun werk en de impact ervan. Ze zijn bruikbaar in subsidieaanvragen, tenders en open calls. Aan het begin van een traject helpen de dimensies bij het selecteren van projecten: door vooraf je eigen doelen te definiëren met behulp van het model, weet je waar je naar op zoek bent in de projecten die je beoordeelt.

Wil je bijvoorbeeld dat bewoners nieuwe vaardigheden ontwikkelen? Dan ligt de focus in de beoordeling op co-creatie of leren. Gaat het om een uitdagend of vernieuwend gemeentelijk project? Dan kan ondermijnen relevant zijn. Maar wees voorzichtig: kader een project niet te strak in. Creativiteit en sociale verandering leveren vaak onverwachte en waardevolle resultaten op.

Na afronding helpt het model om te reflecteren op impact: wat is er bereikt, wie heeft er gebruik van gemaakt en hoe ver reiken de effecten? Houd in gedachten dat erfgoedgemeenschappen altijd deel uitmaken van een groter netwerk. Het volledige effect wordt vaak pas zichtbaar wanneer je verder kijkt dan het project zelf.

Het model biedt een gedeelde basis om met elkaar te praten. Die basis wordt nog sterker wanneer we kritisch blijven kijken naar machtsstructuren in evaluaties, nadenken over welke toekomstbeelden we prioriteit geven, en het model blijven doorontwikkelen en uitleggen op een manier die voor iedereen begrijpelijk is.

Voor erfgoedgemeenschappen

Door je werk te bekijken via de negen dimensies, kun je beter verwoorden waar de waarde van je werk zit—juist wanneer die waarde niet in een getal of diagram te vatten is. Bekijk welke dimensies voor jou of jullie het meest relevant zijn. Op de website van het CreaTures Framework staan per dimensie vragen die helpen om onder woorden te brengen wat er gebeurt en hoe dat tot verandering leidt.¹⁰

Gebruik dit kader om een pitch te maken, je verhaal aan een beleidsmaker te vertellen, een andere organisatie te overtuigen of een open call binnen te halen. Het helpt woorden te vinden voor je praktijk, zodat de steun en subsidies die erfgoedgemeenschappen verdienen dichterbij komen.

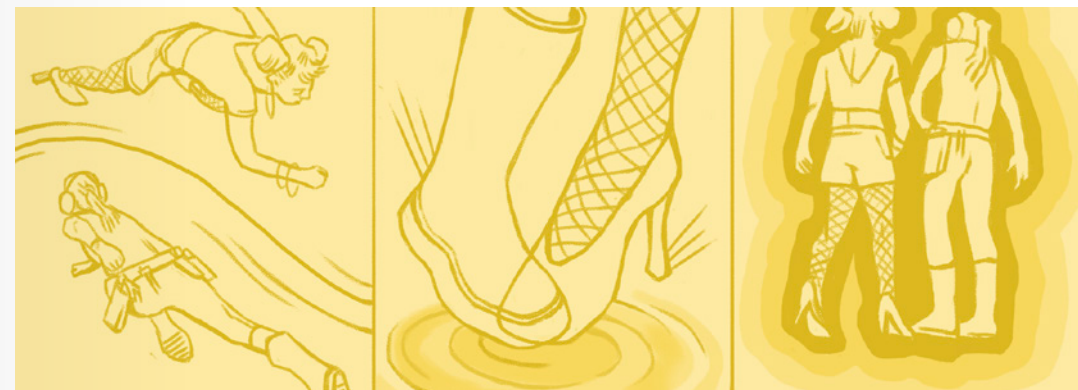
Ben je nog in een eerdere fase van je project? Dan kan de tool ook helpen bij het ontwerpen en actief bouwen aan je gemeenschap. Wat wil je dat je project bij mensen teweeg brengt? De *What happened*-vragen kunnen daarbij richting geven en helpen om een strategie te vormen. De *So what*-vragen helpen vervolgens bij het kritisch aanscherpen van je ideeën of experimenten: hoe kan het inclusiever worden? Hoe maak je het robuuster?¹¹

¹⁰
Ga naar <https://creaturesframework.org>, klik op 'funding' en vervolgens op 'Nine dimensions for evaluating creative practises: what they're for and how to use them'. Klik op een van de dimensies en zie de verschillende 'What happened?' en 'So what?' vragen.

¹¹
Zie vorige noot.

9-DIMENSIES IMPACTMODEL

Veranderen van betekenis (*Changing Meaning*)

1 Belichamen (*Embodying*)

2 Leren (*Learning*)

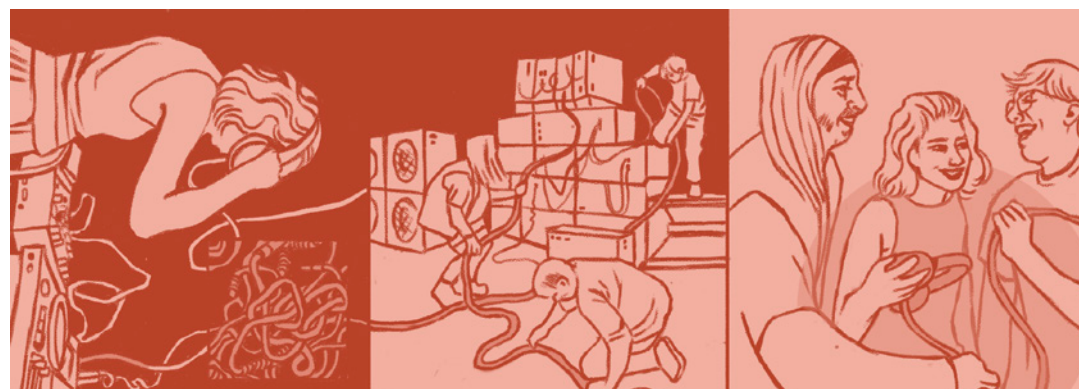

3 Verbeelden (*Imagining*)

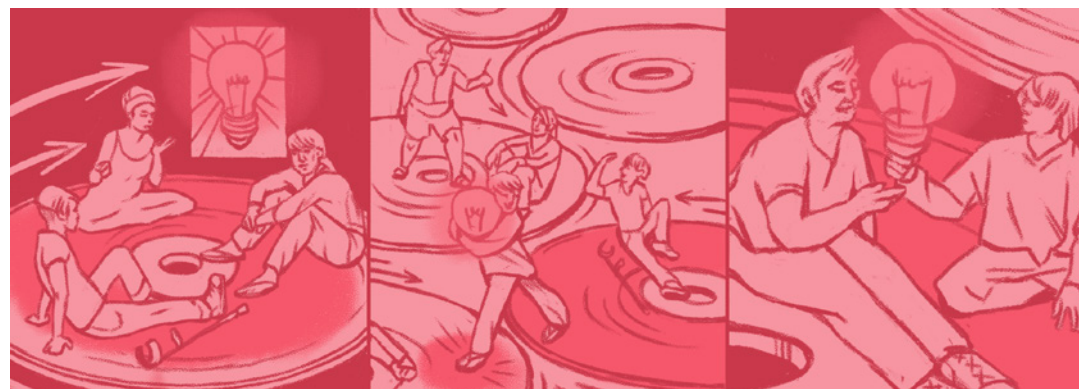
Transformeren van relaties (*Changing Connections*)

1
Zorgen (*Caring*)

2
Organiseren (*Organizing*)

3
Inspireren (*Inspiring*)

Machtsbalans verschuiven (*Changing Power*)

1
Co-creatie (*Co-creating*)

2
Platform geven (*Empowering*)

3
Ondermijnen (*Subverting*)

Veranderen van betekenis (Changing Meanings)

1/3 Belichamen (Embodying)

Belichaming gaat over het gebruiken van je hele lichaam, al je zintuigen en het gevoel om een ervaring in te stappen. Onderzoek laat zien dat wat je lichamelijk ervaart, blijft hangen en je denken en gedrag kan veranderen. Belichaming nodigt uit om perspectieven te voelen die eerst ver van je af stonden of complex leken.

Binnen een groep helpt belichaming bij communicatie. Door lichaamstaal, aanraking en samenzijn kun je de emoties van anderen ervaren. Die gedeelde emotionele energie motiveert tot verandering. Het delen van gevoelens versterkt gezamenlijke waarden en normen en stimuleert een gevoel van verbondenheid.

Cultureel erfgoed beleef je, en vormt daarmee een natuurlijke ingang om met belichaming te werken. Wanneer mensen worden uitgenodigd om ervaringen mee te maken of te herbeleven, krijgen zij inzicht in de leefwereld van de erfgoedgemeenschap. Wat buiten de eigen dagelijkse ervaring ligt, wordt daardoor herkenbaar. Zo draagt belichaming bij aan het opbouwen van relaties en het versterken van solidariteit.

Free Heri Heri For All doet dit met gezamenlijke eetervaringen. Op Ketikoti biedt deze beweging in alle provincies gratis *heri heri* aan—het gerecht dat tot slaaf gemaakten vaak als enige maaltijd per dag kregen. Het moest dus echt krachtvoer zijn om mensen op de been te houden tijdens het harde werken. Door samen te eten en te ervaren hoe zwaar het gerecht op de maag ligt, ontstaat ruimte om stil te staan bij het onrecht van slavernij en om solidariteit te voelen met dekoloniaal gedachtegoed.

2/3 Leren (Learning)

Je kunt anders naar de wereld leren kijken. Reflectie maakt nieuwe kennis waardevol en toepasbaar. In de projecten die dit model inspireerden zagen we dat reflectie plaats kan vinden in de vorm van experimenten, goede gesprekken of vergelijking met eigen of gedeelde waarden. Reflectie helpt te ontdekken welke problemen relevant zijn en te bepalen of actie nodig is.

Persoonlijke transformatie is belangrijk, maar gezamenlijk leren maakt het mogelijk grotere vraagstukken aan te pakken. Door elkaar te observeren, samen kleine problemen op te lossen of gesprekken te voeren, ontstaat inzicht in wat voor iedereen belangrijk is en wat nodig is om de samenleving te verbeteren.

Erfgoedgemeenschappen beschikken door hun band met cultureel erfgoed over specifieke kennis: zij zijn expert in de inhoud, kracht en betekenis van hun erfgoed. Sterker nog, kennis kan zelf ook erfgoed zijn en voor sommige groepen een sleutel vormen naar nieuwe, betere of gezondere manieren van leven. Door die kennis te combineren met reflectie én samen leren, wordt ze betekenisvol verankerd.

Een voorbeeld is het *Each One Teach One*-principe, afkomstig uit de hiphopcultuur. Houdt in dat je wat je leert en waardevol vindt, deelt met anderen. Dit principe ontstond omdat veel kennis historisch niet voor iedereen toegankelijk was. Het werkt niet in een commerciële context: het draait om gezamenlijk leren en bouwen. Zo blijft vakmanschap bestaan, blijft kennis relevant en wordt transformatieve kennis duurzaam verankerd.

3/3 Verbeelden (Imagining)

Verbeelding is nodig om voorbij het hier en nu te kijken. Pas wanneer je je een toekomst kunt voorstellen, kun je bepalen welke keuzes nodig zijn om daar te komen. Ontevredenheid over hoe dingen nu zijn, kan pas tot actie leiden als er een doel of pad zichtbaar is—iets wat je voor je kunt zien.

Door toekomstbeelden te delen en herhalen, kunnen meer mensen zich eraan verbinden. Wanneer zo'n beeld door genoeg mensen wordt gedragen, kan het sociale verandering stimuleren. Creativiteit maakt deze beelden open, uitdagend en aantrekkelijk.

De toekomst speelt een belangrijke rol in erfgoedbehoud, en erfgoed kan worden ingezet om nieuwe toekomstbeelden te bedenken en realiseren. Voor impact is het daarbij belangrijk om te bepalen hoe deze beelden reageren op maatschappelijke ontwikkelingen, en te zorgen dat ze meeslepend en uitnodigend zijn.

De *Dolla Nimma's* in Nijmegen blazen de vrouwenprotestgroep Dolle Mina's nieuw leven in en brengen acties uit het verleden naar het heden. Zo organiseren zij opnieuw de Heksen-nacht-protestmars, om te laten zien dat straten nog steeds niet veilig genoeg zijn voor vrouwen. Het gezamenlijke nachtelijke protest door de stad vormt het toekomstbeeld: een nacht waarin vrouwen vrij en veilig de straten kunnen betreden. Het protest zelf is de weg daarnaartoe.

Transformeren van relaties (Changing Connections)

1/3 Zorgen (Caring)

Zorg laat zien hoe mensen met elkaar en hun omgeving verbonden zijn. Door hier aandacht aan te geven, kunnen we er bewust voor kiezen om die relaties goed te onderhouden. Reageren op wat anderen nodig hebben versterkt banden en vergroot de wederzijdse verantwoordelijkheid.

Zorg helpt ook om energie en moed te vinden om dingen te veranderen. Uit onderzoek blijkt dat zorgpraktijken veiligheid creëren om te praten over wat ongemakkelijk of ondergewaardeerd is—en dat we juist dat inzicht nodig hebben om kritisch naar de wereld te kijken en verandering vorm te geven.

Zorg werkt als een opwaartse spiraal: wie zorg ontvangt, leert ook zorg geven. Investeren in zorgpraktijken is daarom waardevol—ze versterken zichzelf. Erfgoedgemeenschappen rusten op een gedeelde zorg voor cultureel erfgoed dat bewaard moet blijven. Soms is dat erfgoed zelf een zorgpraktijk, zoals bij traditionele geneeswijzen. Met aandacht voor samenleving en ethiek kan dit worden ingezet voor bredere verandering.

The House of Bodega, een ballroom community uit Amsterdam, verweeft *community care* in al haar activiteiten. Door queer individuen steun en veiligheid te bieden, ontstaat ruimte en energie om gezamenlijk op te komen voor queer belangen in de samenleving.

2/3 Organiseren (Organizing)

Samen zijn en samenwerken kan nieuwe vormen van relaties laten ontstaan. Door gevoelens, verhalen en ervaringen te delen die an-

ders moeilijk te uiten zijn, groeit solidariteit. Zo ontstaan relaties die rusten op gedeelde waarden en waarin mensen zich vrij voelen om zich uit te spreken—relaties die van waarde zijn wanneer je werkt aan verandering.

Erfgoedgemeenschappen draaien om relaties rond erfgoed. Als interacties bewust worden vormgegeven, met aandacht voor verbinding en inclusie, ontstaat organisatiekracht. Veel gemeenschappen werken bovendien intergenerationeel—een vorm van inclusie die ook inspiratie kan bieden voor andere domeinen.

Sankofa Archives, een Amsterdamse hub voor creativiteit, richt de relaties binnen het collectief op een andere manier in. Het verbindt kunstdisciplines en makers, en vervaagt de grenzen tussen organisator en deelnemer. Zo ontstaan dynamische netwerken en nieuwe energie. De cultuur van Sankofa verzet zich tegen hiërarchie en conventie—en juist daardoor groeit er ruimte voor verandering.

3/3

Inspireren (Inspiring)

Inspireren gaat over hoe ideeën mensen raken en in beweging zetten—en hoe iets zich verspreidt voorbij de directe betrokkenen. Je kunt tijdens een ervaring of juist achteraf voelen: *dit raakt me—hier wil ik iets mee doen*. Die ervaring geeft nieuwe energie én handvatten om zelf aan de slag te gaan. Die energie verspreidt zich verder: door iets ergens anders na te doen, of door elementen en methoden mee te nemen en toe te passen binnen een andere context. Het delen van ervaringen via onlinecommunicatie, media en/of persoonlijke interacties kan op zijn beurt ook weer inspireren. Zo blijven ideeën zich verspreiden.

Voor erfgoedgemeenschappen is inspiratie essentieel. Hoe meer mensen het erfgoed ervaren en ermee aan de slag gaan, hoe levendiger het blijft.

Earthling Roots, een project van Nique Creation uit Rotterdam, begon als een persoonlijke zoektocht naar haar Indonesische identiteit en groeide uit tot een verzameling verhalen over het hebben van Indonesische roots. In een lesprogramma voor middelbare scholieren leren jongeren die verhalen te vertalen naar hun eigen ervaring—over afkomst, trots en zelfacceptatie. De inzichten die zij meenemen naar huis of het schoolplein, blijven zich verder verspreiden.

Machtsbalans verschuiven (Changing Power)

1/3

Samen maken/co-creatie (Co-Creating)

Co-creatie betekent dat je niet alleen toeschouwer bent, maar ook actief meebouwt. Hierdoor worden meer stemmen en ideeën meegenomen, wat leidt tot inclusievere resultaten. Mensen voelen zich gehoord en verantwoordelijk, wat echte oplossingen en duurzame samenwerking bevordert. Co-creatie stimuleert bovendien niet alleen de betrokkenheid binnen het project zelf, maar moedigt mensen ook aan om deze manier van samenwerken mee te nemen naar andere contexten in hun leven. Zo ontstaat een bredere impact, die verder reikt dan de oorspronkelijke co-creatie.

Tijdens co-creatie leren mensen van elkaar. Onderzoek toont aan dat vaardigheden worden gedeeld, nieuwe technieken ontwik-

keld worden en mensen in contact komen met andere perspectieven. Zo ontstaan vernieuwende relaties, visies en waarden.

Erfgoed is van nature een gedeelde praktijk. Om co-creatie echt te laten werken, moet kritisch gekeken worden naar toegankelijkheid en machtsverhoudingen. Wie mag meedoen—en wie niet? En hoe kunnen die grenzen worden opengebroken?

De *Culture Capsule* in Groningen laat dit goed zien. Dit project legt het collectieve geheugen van de Nederlandse hiphop vast en nodigt iedereen uit om bij te dragen. Door ruimte te bieden aan verschillende niveaus van betrokkenheid, kan iedereen op zijn of haar manier meebouwen. Zo ervaart de gemeenschap zelf de kracht van co-creatie.

2/3

Platform geven (Empowering)

Mensen krijgen grip op hun leven en omgeving wanneer ze voelen dat hun stem telt en dat ze keuzes kunnen maken. Veel groepen in onze samenleving ervaren dat niet altijd, terwijl juist hun nieuwe en radicale perspectieven nodig zijn voor verandering.

Invloed, zeggenschap en keuzemogelijkheden kunnen actief worden versterkt: door nieuwe verhalen en beelden te delen, ondergerepresenteerde ideeën te koppelen aan bestaande netwerken, in te spelen op emotionele energie en fysieke en financiële middelen beschikbaar te maken.

Erfgoedgemeenschappen bieden vaak een veilige niche waar mensen zich thuis voelen en zelfbeschikking ervaren. Met de juiste middelen kan deze energie worden uitgebreid naar een breder maatschappelijk speelveld.

HOOP 026 uit Arnhem zet zich in voor stemmen binnen de hiphopgemeenschap die niet vanzelfsprekend worden gehoord, zoals vrouwen. Door platforms, coaching en financiële middelen te bieden, stelt HOOP 026 hen in staat actief bij te dragen en hun stempel te drukken op het hiphopspeelveld. Daarmee draagt het initiatief bij aan bredere emancipatie.

3/3

Ondermijnen (Subverting)

We hoeven niet alleen nieuwe en betere dingen te bouwen. Soms vraagt verandering om het ter discussie stellen van systemen, tradities of structuren die we niet meer willen. De macht om ze te veranderen ligt in het uitdagen, afbreken of herwaarderen ervan—letterlijk, door fysieke dingen kapot te maken, of figuurlijk, door praktijken of tradities die normaal gevonden worden ter discussie te stellen.

Dit werk kan spannend zijn, maar ook energiek en speels, juist omdat je niet binnen de gebaande paden hoeft te blijven. Het doorbreekt bestaande patronen en maakt ruimte voor nieuwe manieren van handelen.

Erfgoedgemeenschappen bouwen voort op gedeelde geschiedenis, maar dat betekent niet dat ze eraan vastzitten. Marginale of tegen-culturele tradities kunnen soms juist een alternatief bieden voor wat we willen loslaten.

Rave voor de Rafelranden en Wijk UIT in Utrecht creëren tijdelijk vrije ruimtes in een steeds duurdere stad. Met een straatfestival en een alternatief universiteitsintroductieprogramma zetten ze hun krakersidentiteit in om bestaande systemen uit te dagen en toegankelijkheid terug te winnen.

3.2 Vertrouwensladder

De Vertrouwensladder beschrijft hoe financiers op verschillende manieren kunnen omgaan met de organisaties en gemeenschappen die zij ondersteunen. De ladder loopt van sterk controlegerichte werkwijzen (trede 1) tot volledige autonomie voor de gemeenschap (trede 5). Eerst worden de basisvoorwaarden voor vertrouwen en de verschillende tredes van de Vertrouwensladder toegelicht. Daarna volgt een werkblad, samen met een overzicht van veel-gestelde vragen, waarmee financiers bewuste stappen kunnen zetten op de ladder.

Basisvoorwaarden voor vertrouwen

Vertrouwen ontstaat wanneer beide partijen een open en oprechte houding aannemen, elkaar serieus nemen en respectvol behandelen. Goede en transparante communicatie, gelijkwaardige samenwerking en ruimte om elkaar écht te horen vormen daarbij de basis. Ook spelen integriteit en goede intenties een belangrijke rol, evenals het erkennen van eigen beperkingen en het serieus nemen van elkaars taken en verantwoordelijkheden.

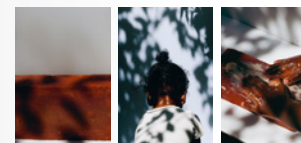
Daarnaast vraagt vertrouwen om voldoende tijd voor gesprekken, aandacht en reflectie. Een bewezen trackrecord, tussentijdse evaluaties en de mogelijkheid om vragen te stellen versterken het proces. Ondersteuning door begeleiding, voldoende budget en heldere afspraken dragen bij aan een stabiel fundament. Empathie, inlevingsvermogen en waardering voor elkaars inzet verdiepen tenslotte het gevoel van partnerschap en samenwerking.

Samen vormen deze elementen de basisvoorwaarden voor vertrouwen.

Van controle naar radicale gelijkwaardigheid

De Vertrouwensladder laat zien hoe financiers kunnen werken van sterk controlegericht naar culturele autonomie.¹² De ladder helpt om inzicht te krijgen in waar je momenteel staat en welke stappen je kunt zetten om meer vanuit vertrouwen te werken. Elke trede vertegenwoordigt een andere manier van samenwerken. In de praktijk lopen de tredes vaak in elkaar over en bewegen financiers niet altijd lineair omhoog of omlaag. De stapsgewijze aanpak en het bijbehorende werkblad bieden hiervoor een aantal concrete handvatten.

¹² Voor deze vertrouwensladder is onder andere gebruik gemaakt van de documentaire *Cultural Humility: People, Principles and Practices* door Vivian Chavez (universitair hoofddocent Gezondheidseducatie aan de San Francisco State University) uit 2012, en het concept van de participatieladder.

← *Impact I, Impact II, Impact III* door Sharon Jane D. | De fotoserie van Sharon Jane D verkent impact als iets wat je doet, voelt en doorgeeft. De baksteen staat voor bouwen en een basis leggen, het kind voor leren en groeien. Wanneer het kind shea butter over een steen smeert, gaat het over zorg, aandacht en herstel. Zo laat de serie zien dat impact ook kan liggen in handelingen van zorg, belichaming en empowerment, in het koesteren van wat waardevol is, niet alleen in wat meteen zichtbaar verandert.

Vertrouwensladder

	①	②	③	④	⑤
	Controle en bevestiging	Zelfreflectie en bewustwording	Toegankelijke aanvraag	Gelijkwaardige samenwerking	Culturele autonomie
Ondersteuningsvorm	Projectsubsidie (<i>fund & forget</i>)	Projectsubsidie (<i>fund & forget</i>)	Projectsubsidie (<i>fund & follow</i>)	Programma- of kernfinanciering	Onvoorwaardelijke toekenning (<i>award</i>)
Manier van aanvragen	Schriftelijk	Schriftelijk	Op maat en flexibel (schriftelijk, pitch, video of scouting); voor terugkerende aanvragers gelden soepelere aanvraagvoorwaarden	In dialoog; doelen gezamenlijk vastgesteld	Vrije vorm
Manier van verantwoording	Uitgebreide schriftelijke rapportagevereisten; afwijken t.o.v. oorspronkelijk idee is niet toegestaan	Uitgebreide schriftelijke rapportagevereisten; afwijken t.o.v. oorspronkelijk idee is niet toegestaan	Variatie mogelijk (verslag, video, belafsprak, korte updates) met ruimte om (evaluatie)indicatoren gezamenlijk te formuleren	Minimaal, gesprekken in plaats van documenten	Vrije vorm
Begeleiding	Geen	Geen	Beschikbaar wanneer nodig	Relationeel; coaching en ondersteuning	Op uitnodiging van financier; netwerkdeling, platform bieden etc.
Tijdsframe	Projectgebonden, binnen het kalenderjaar	Projectgebonden, binnen het kalenderjaar	Projectgebonden of meerjarig	Meerjarig	Geen strikt kader

Om de samenwerking met aanvragers te versterken en meer vanuit vertrouwen te werken, kunnen financiers stapsgewijs hun aanpak ontwikkelen:

①

Van formele, controlegerichte subsidie naar reflectieve en inclusieve financiering

Begin met zelfreflectie over eigen aannames, vooroordelen en machtsposities. Evalueer en diversifieer beoordelingscommissies, zodat verschillende perspectieven en ervaringen de besluitvorming verrijken. Onderzoek welke processen bepaalde groepen kunnen uitsluiten en pas deze waar nodig aan.

②

Van reflectieve financiering naar toegankelijke en flexibele financiering

Maak financiering beter toegankelijk door aanvragers actief te begeleiden bij het opstellen van aanvragen en begrotingen. Zorg dat het aanvraagproces flexibel is en ruimte biedt voor maatwerk. Ontwikkel strategieën om nieuwe of minder zichtbare organisaties te bereiken. Ga intern het gesprek aan over juridische eisen en verplichtingen, en bespreek waar ruimte is voor flexibiliteit.

③

Van toegankelijke financiering naar gelijkwaardige partnerschappen

Investeer in langdurige relaties met aanvragers. Faciliteer gezamenlijke leer- en evaluatiemomenten en geef aanvragers invloed in de besluitvorming, terwijl de financier de eindbeslissing behoudt.

④

Van gelijkwaardige partnerschappen naar culturele autonomie

Erken de autonomie van de gemeenschap volledig bij de uitvoering van projecten. Bied ondersteuning zonder strikte controle of verantwoordingseisen. Overweeg meervoudige, onvoorwaardelijke financiering, zodat de gemeenschap zelf kan plannen en beslissen over haar werk.

Door deze stappen te volgen, kunnen financiers verschuiven van een sterk controlegerichte benadering naar een relatie gebaseerd op vertrouwen, samenwerking en culturele autonomie.

WERKBLAD VOOR FINANCIERS

WAAR STAAN WE NU—EN WAT WILLEN WE VERANDEREN?

Breng eerst in kaart hoe jullie momenteel werken op de verschillende domeinen: aanvragen, verantwoording, begeleiding en tijdsframe. Bepaal vervolgens per domein wat het gewenste doel is, of welke volgende stap op de Vertrouwensladder passend zou zijn. Zo krijg je een duidelijk overzicht van de huidige situatie en de richting waarin jullie willen groeien.

RISICOBEWUST WERKEN

Financiers richten zich vaak vooral op financiële risico's, maar elke werkwijze brengt óók risico's met zich mee voor impact, legitimiteit, relaties en lerend vermogen. Veel controle kost geld en kan bureaucratie en traagheid veroorzaken. Minder controle biedt kansen voor innovatie, maar kan ook spannender aanvoelen. Door deze afwegingen bewust te maken, kunnen organisaties zelf bepalen welke risico's zij willen nemen. Het doel is niet om risico's te vermijden, maar om ze bewust – en relationeel – te dragen.

Gebruik onderstaande reflectievragen bij elke keuze op de ladder:

- Welke risico's nemen we als financier als we deze stap zetten?
- Welke risico's verminderen we juist door deze stap?
- Hoe dragen we risico's zonder terug te vallen op controle?
- Welke relationele of organisatorische impact verwachten we?

DRAAGVLAK

Wanneer je in kaart hebt gebracht waar je staat als financier, waar je naartoe wil bewegen en welke risico's daarbij horen, stel jezelf vervolgens de volgende drie vragen:

1. WAT MOETEN WE LOSLATEN?

Denk aan oude regels, denkbeelden, gewoonten of procedures die het nieuwe werken in de weg staan.

2. WIE MOET WORDEN MEEGENOMEN?

Identificeer alle interne stakeholders die betrokken moeten zijn om steun en draagvlak te creëren, zoals teams, control, management, bestuur en de Raad van Toezicht.

3. WELKE RANDVOORWAARDEN ZIJN NODIG OM DEZE VERANDERING TE LATEN SLAGEN?

Overweeg welke middelen, tijd, kennis, systemen of afspraken nodig zijn om de verandering succesvol te maken.

AFSPRAKEN

Formuleer daarna concrete afspraken, bijvoorbeeld: 'Binnen 6 maanden zetten we de volgende concrete stap ...'

Veelgestelde vragen

1. *Wat betekent ‘werken vanuit vertrouwen’ eigenlijk?*

Werken vanuit vertrouwen begint bij relationeel contact, wederkerigheid en professionele zorgvuldigheid. Het gaat om het verminderen van onnodige bureaucratie en het versterken van samenwerking. Je laat niet alles los, maar je verschuift van papieren controle naar goed luisteren, duidelijke afspraken en regelmatig contact.

2. *Betekent financieren vanuit vertrouwen dat je alles loslaat?*

Nee. Vertrouwen geven is niet hetzelfde als loslaten. Je laat vooral datgene los wat weinig waarde toevoegt, zoals onnodige formulieren of bureaucratie die veel tijd kost maar weinig inzicht oplevert. Tegelijkertijd houd je vast aan wat belangrijk is: duidelijke doelen, minimale maar relevante financiële checks, transparante verwachtingen en regelmatige gesprekken (check-ins).

Vertrouwen betekent dat je verantwoordelijkheid deelt, niet dat je verantwoordelijkheid opgeeft. Daarnaast vraagt dit om actief verandermanagement. Interne verwachtingen moeten worden afgestemd en waar nodig bijgesteld. Bespreek regelmatig met je team wat werkt, wat niet werkt, en welke processen of afspraken moeten worden aangepast om vertrouwen en samenwerking blijvend te ondersteunen.

3. *Hoe zorg je dat (belasting)geld verantwoord wordt besteed bij trust-based werken?*

Vertrouwen en verantwoording sluiten elkaar niet uit. Verantwoord gebruik van middelen wordt gewaarborgd door een eenvoudige maar professionele due diligence, duidelijke afspraken en regelmatig contact. Financiële begeleiding kan een belangrijk onderdeel zijn van de gewenste ondersteuning en helpt aanvragers verder te professionaliseren.

Trust-based werken past goed bij publieke financiering omdat het inzet op proportionaliteit: je vraagt alleen wat nodig is en gebruikt vormen van toezicht die daadwerkelijk inzicht geven. Zo blijft belastinggeld verantwoord besteed, houd je zicht op wat er écht gebeurt, kun je sneller bijsturen wanneer dat nodig is en vermijd je onnodige bureaucratie.

4. *Hoe voorkom je willekeur?*

Trust-based werken draait niet om persoonlijk leuk vinden. Je werkt met duidelijke criteria, doet vooraf eigen onderzoek en beoordeelt organisaties op hun verbondenheid met de gemeenschap, hun missie en hun manier van werken. Heldere beleidsdoelen zijn essentieel, zodat projecten of gemeenschappen daaraan kunnen worden getoetst, en een goed begrip van het veld zorgt dat je context en dynamiek kunt duiden.

Daarnaast helpt het om besluiten te nemen met een divers team, of met input van mensen uit de gemeenschap. Zo voorkom je dat vooroordelen, persoonlijke voorkeuren of beperkte kennis een rol spelen.

5. *Kun je nog wel impact meten zonder traditionele rapportages?*

Ja. Impact meten wordt zelfs rijker en realistischer. In plaats van dichtgetimmerde formats nodig je organisaties uit om zélf hun succescriteria te benoemen. Hiervoor kun je bijvoorbeeld het 9-Dimensies Impactmodel uit deze publicatie gebruiken. Je kijkt samen naar ontwikkeling, uitdagingen en effecten in de praktijk.

Daarnaast richt impactmeting zich op langetermijnverandering in de gemeenschap, niet op losse indicatoren. Dit soort gezamenlijk leren levert meer inzicht op dan rapportages die vooral worden geschreven om aan eisen te voldoen.

6. *Kost werken vanuit vertrouwen niet veel extra tijd?*

Nee, meestal niet. De tijd verschuift: je besteedt minder tijd aan het lezen van lange aanvragen en rapporten, en meer aan gesprekken die echt waardevol zijn. Uit de praktijk blijkt dat de belasting voor zowel fondsen als organisaties uiteindelijk lager wordt. Sommige organisaties willen vaker contact, anderen juist minder—dat balanceert zich vanzelf uit.

7. *Worden risico's niet groter als de controle minder streng is?*

Nee. Risico's worden niet groter—ze worden anders. Je maakt vooraf duidelijke keuzes, bijvoorbeeld via de Vertrouwensladder: bij nieuwe relaties kun je meer begeleiding geven en bij bewezen partners meer autonomie. Door regelmatig contact zie je mogelijke problemen eerder dan wanneer je één keer per jaar een rapportage ontvangt. Daardoor kun je sneller ingrijpen of meedenken wanneer nodig.

8. *Is werken vanuit vertrouwen niet gewoon een hype?*

Nee. Veel fondsen werkten al gedeeltelijk op deze manier of hebben de intentie om meer op deze manier te werken. Het expliciet benoemen van deze aanpak maakt het makkelijker om er bewust voor te kiezen, intern consistent te werken en van elkaar te leren. Trust-based werken geeft taal en structuur aan wat al werkt en biedt handvatten om verdere stappen te zetten.

Stel je Nederland in 2040 voor: een land waarin erfgoed niet langer een afzonderlijke sector is, maar een levend onderdeel van het dagelijks bestaan. De financiering is fors toegenomen doordat private investeringen groeien en de brede maatschappelijke waarde van erfgoed steeds duidelijker wordt erkend. Het verhaal van Nederland wordt gedragen door de vele gemeenschappen die het samen vormgeven. In dit toekomstscenario is het financieringssysteem fundamenteel hervormd. Het is rechtvaardiger, toegankelijker en sluit beter aan bij de diversiteit en dynamiek van hedendaagse erfgoedpraktijken.

In 2040 is financiële toegang gegarandeerd voor iedere erfgoedgemeenschap, ongeacht juridische vorm, taalvaardigheid of ervaring. Aanvragen kunnen op meerdere manieren worden ingediend: via video, audio, gesprek of een demonstratie van de praktijk. Financiering wordt toegekend op basis van vertrouwen; de bestaanspraktijk van een gemeenschap geldt als bewijs van betekenis en continuïteit, niet haar institutionele status. Structurele, meerjarige ondersteuning biedt rust en zekerheid, zodat gemeenschappen plekken kunnen verduurzamen, overdracht kunnen organiseren en nieuwe generaties kunnen ondersteunen. Beslissingen over de verdeling van middelen zijn participatief. Lokale panels van dragers, jongeren, buurtorganisaties en professionals adviseren over prioriteiten, terwijl landelijk de strategische keuzes gezamenlijk worden genomen. Het financieringslandschap is pluriform en biedt gemeenschappen de vrijheid om de vorm te kiezen die het beste past bij hun praktijk en ambitie.

De effecten van dit systeem zijn overal voelbaar. Erfgoed versterkt geborgenheid en identiteit, sociale cohesie en intergenerationale verbondenheid. Plekken van overdracht—van buurt-huizen en ateliers tot digitale communities—functioneren als ontmoetingsruimtes waar verhalen worden gedeeld en verschillen worden gevierd. Tegelijkertijd is een aantal erfgoedondernemers uitgegroeid tot wereldwijd invloedrijke makers, moderne ambachtslieden en innovatieve creatievelingen, die Nederland internationaal op de kaart zetten. Creatieve hubs in Rotterdam, Almere en Eindhoven verbinden lokale tradities met mondiale markten en digitale netwerken, en stimuleren experiment en kruisbestuiving tussen traditie en technologie. Participatieve besluitvorming vergroot bovendien het vertrouwen in instituties en geeft mensen eigenaarschap over publieke middelen.

Nederland 2040 is geen utopie, maar een richting die voortbouwt op wat nu al aanwezig is: gemeenschappen die hun eigen financieringspraktijken ontwikkelen, gemeenten die experimenteren en een groeiende erkenning van de brede maatschappelijke waarde van erfgoed. Door samenwerking, vertrouwen en een rechtvaardige verdeling van middelen kan erfgoed een krachtige motor zijn voor een inclusieve, verbonden en veerkrachtige samenleving.

De Nederlandse UNESCO Commissie zet zelf een eerste stap richting dit toekomstbeeld. Samen met de gemeente Amsterdam wordt een pilotproject opgezet waarin één van de financieringsmodellen uit deze publicatie in de praktijk wordt getest. We moedigen andere financiers en beleidsmakers aan dit voorbeeld te volgen—en aan de slag te gaan!

Suggesties voor wie meer wil lezen

Voor beleidsmakers en financiers

- **Erfgoedmonitor**
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed brengt jaarlijks de belangrijkste erfgoedcijfers samen in de *Erfgoedmonitor*.
- **Cultuurmonitor**
Boekmanstichting
De Boekmanstichting brengt in de *Cultuur Monitor* jaarlijks cijfers samen over ontwikkelingen op het gebied van onder meer erfgoed en financiering. Daarnaast zijn er verschillende themanummers over financiering van hun tijdschrift *Boekman*.
- **Trust-Based Philanthropy Project**
Op de [website](#) van het Trust-Based Philanthropy Project staat een verzameling publicaties die inzicht biedt in verschillende aspecten van op vertrouwen gebaseerde financiering—van het organiseren van een op vertrouwen gebaseerd overleg tot ervaringen van financiers die deze benadering hebben toegepast in hun subsidieprocessen.
- **Ieder zijn aandeel: naar een evenwichtig financieel ecosysteem voor de cultuursector**
Raad voor Cultuur (2025)
In dit [adviesrapport](#) doet de Raad voor Cultuur aanbevelingen over hoe publieke en private financiering beter kunnen samenwerken om de financiële stabiliteit en toekomstbestendigheid van culturele organisaties in Nederland te versterken.
- **Solidarity, Not Charity**
Linares en Woolard (2021)
Dit rapport is bedoeld voor kunst- en cultuursubsidieverstrekken die willen bijdragen aan structurele verandering en sociale rechtvaardigheid in de sector, door BIPOC-creatieven te ondersteunen.

Voor erfgoedgemeenschappen

- **Cultuur + Ondernemen**
De [website](#) van Cultuur + Ondernemen biedt informatie voor culturele ondernemers, makers en organisaties over subsidies, financieringsmogelijkheden en fondsen. Daarnaast vind je er advies over ondernemerschap, businessmodellen en strategische planning, voor wie zijn culturele praktijk of organisatie wil professionaliseren.
- **Erfgoed Kennisbank**
Stichting OPEN bundelt expertise voor het hele erfgoedveld in één digitale kennisbank op www.openerfgoed.nl.
- **Boek voor Strijders**
Verdedig Noord (verwacht voorjaar 2026)
Verdedig Noord werkt aan het *Boek voor Strijders*, waarin de beweging haar belangrijkste werkwijzen en methodieken bundelt. Het boek biedt een toegankelijk handvat voor gemeenschappen in Amsterdam en daarbuiten die zich inzetten voor woonrecht, zeggenschap en het beschermen van hun buurt en lokaal erfgoed.
- **So You Need Money?**
De gids *'So You Need Money?'—A guide for cultural and creative entrepreneurs through the financing jungle* (2021) begeleidt makers en culturele ondernemers stap voor stap (Waarom—Wie—Wat) door de complexe wereld van financiering, met praktische tips, toolkits en inspirerende praktijkvoorbeelden uit de culturele en creatieve sector.

Totstandkoming

De ontwikkeling van dit project is het resultaat van vele bijdragen. Mensen hebben op diverse manieren bijgedragen: via gesprekken, door het meeschrijven aan hoofdstukken, het delen van kennis tijdens workshops en presentaties, of door hun betrokkenheid bij de praktijk. Hun inbreng heeft de richting en inhoud van dit onderzoek gevormd. Hieronder volgt een tijdlijn met enkele belangrijke momenten en activiteiten.

12 februari 2025

In het *Rondetafelgesprek met cultuurfondsen* gingen we in gesprek over de huidige stand van zaken rondom financieren vanuit vertrouwen. Ter voorbereiding en verdieping vulden alle deelnemers een *uitgebreide enquête* in, die waardevolle inzichten bood. O.a. Fonds Cultuurparticipatie, Het Cultuurfonds, VSBfonds, Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en Mondriaanfonds namen deel.

12 maart 2025

UNESCO Commissielid Martin van Engel modereerde een sessie bij *Fonds 21*, waarin het fonds en afgewezen aanvragers met elkaar in gesprek gingen over de knelpunten in het aanvraagproces en mogelijkheden om deze te verbeteren.

17 maart 2025

Tijdens de *TEFAF Summit—Reimagining Philanthropy: New Models for Private Funding in the Arts*, georganiseerd in samenwerking met Deloitte, ICOM België en TEFAF, reflecteerden we op de toekomst van filantropie. In het *UNESCO-panel Funding the Future: Building Trust and Collaboration* deelden Hendrikje Crebolder, Marcus Desando (Prins Claus Fonds), Rachel Pownall (Universiteit Maastricht) en Zineb Segrouchni (DAR Cultural Agency) hun inzichten en ervaringen.

TEFAF Summit door Maison Rowena

03 april 2025

Bij de lancering van *Boekman #142—The Culture. Tussen erkenning en autonomie* werd het themanummer gepresenteerd. Geer Oskam (Cultuurfonds) en Halima el Ghamarti (Monde de Halima) spraken over de samenwerking met makers uit the culture en de nieuwe regeling van 1,5 miljoen euro ter ondersteuning van deze gemeenschappen, gevolgd door een borrel en netwerkgelegenheid.

Bijeenkomst Boekmanstichting door Amaine Festen

17 april 2025

Bij Pakhuis de Zwijger verkenden we hoe cultuur, creativiteit en investeringen beter met elkaar verbonden kunnen. Tijdens het panel Impact Investing in the Cultural and Creative Sector, gemodereerd door Martijn Blom en Arthur Steiner (New Silk Roads), deelden Mirjam Niessen (DOEN Participaties), Lianne Bedaux (Nederlandse UNESCO Commissie), Zineb Seghrouchni (DAR Cultural Agency) en Florian Schneider (University of Galway) hun inzichten over samenwerking, financiering en het benutten van innovatief potentieel in de erfgoedsector.

April-mei 2025

In het voorjaar namen Himaya Ayo en Lianne Bedaux (beide Nederlandse UNESCO Commissie) een *reeks* interviews af met community leaders van erfgoedgemeenschappen om hun ervaringen en perspectieven op financiering en samenwerking te verkennen.

Lianne en Himaya op pad voor interviews, selfie

07 mei 2025

We organiseerden een *werksessie* met Joost Vervoort en Bobbi Jelgerhuis van de Universiteit Utrecht om te verkennen hoe het *9- Dimensies Impactmodel* kan worden vertaald naar een versie die geschikt is voor erfgoedgemeenschappen. Dit resulteerde in de opdracht om het model verder uit te werken voor toepassing binnen erfgoedgemeenschappen.

27 mei & 25 juni 2025

Op basis van het *vooronderzoek* van Oda Algera (Nederlandse UNESCO Commissie) begin 2025, waarin verschillende alternatieve financieringsmodellen in kaart werden gebracht, kregen Arthur Steiner en Martijn Blom de opdracht om dit onderzoek verder uit te werken. Door *gezamenlijke (online en offline) werksessies* en aanvullend onderzoek met o.a. Martin van Engel (Nederlandse UNESCO Commissie) Abibatu Kanu (Gemeente Amsterdam), Dina Ziad-Westmaas (OP& Utrecht) en Giorgio en Onitcha Toppin (Xhosa) werd een selectie van modellen gemaakt, deze bevestigd en verder uitgewerkt tot een overzicht van categorieën en voorbeelden die als inspiratie voor alternatieve financieringsvormen dienen.

17 & 18 juni 2025

Op 17 en 18 juni organiseerden we een *werkbezoek aan Parijs*. De delegatie, inclusief community leaders uit het erfgoedveld, bezocht onder meer de tentoonstelling *Banlieues Chéries* en wisselde ervaringen uit met het collectief Air Afrique over autonomie en samenwerking. Tijdens een *side event bij UNESCO* werden casussen van Concrete Blossom, DAR Cultural Agency en Monde de Halima besproken om te verkennen hoe gemeenschappen via mode en ambacht zichtbaarheid, overdracht en identiteit vormgeven. Het bezoek benadrukte de noodzaak om beleid en financiering af te stemmen op de behoeften en werkwijzen van erfgoedgemeenschappen.

Werkbezoek Parijs door Romy Zhang

17 oktober 2025

Tijdens de World Cities Culture Summit in Amsterdam bespraken we de rol en kracht van erfgoedgemeenschappen voor de stad en hoe zij beter ondersteund kunnen worden. Maru Asmellash (The New Originals) en beleidsmakers uit Boston, Milaan, Reykjavik en Stockholm deelden waardevolle inzichten.

07 & 08 november 2025

De Cultural Currency Conference was een tweedaagse bijeenkomst georganiseerd door The Niteshop in samenwerking met de Nederlandse UNESCO Commissie, de Boekmanstichting en het VSBfonds. De conferentie stond in het teken van de democratisering van cultuur en onderzocht hoe gemeenschappen, instellingen en fondsen elkaar kunnen versterken. Naast een inspirerende *keynote* vonden er diverse workshops plaats, waaronder *Werken in de tussenruimte*, waar deelnemers gezamenlijk oplossingen ontwikkelden voor samenwerking tussen gemeenschappen en financiers. Het verdient aanbeveling dit concept, onderdeel van langer lopend onderzoek naar werkwijzen door The Niteshop, verder te ontwikkelen en structureel in te zetten als instrument voor dialoog en samenwerking.

Cultural Currency Conference door Gabriel Freitas

*Onbetaalbaar. Investeren in erfgoedgemeenschap-
pen* is een uitgave van de Nederlandse UNESCO
Commissie, januari 2026.

Redactie

Lisanne Bedaux
(Nederlandse UNESCO Commissie)

hoofdredactie en productie

Virginie Manjoero

eindredactie

Martijn Blom en Arthur Steiner

(New Silk Roads)

alternatieve financieringsmodellen

Bobbi Jelgerhuis Swildens en

Joost Vervoort (Universiteit Utrecht)

9-Dimensies Impactmodel

Romy Jochems (VSBfonds),

Malique Mohamud (Concrete Blossom)

en Geer Oskam (Cultuurfonds)

Vertrouwensladder

Vooronderzoek & interviews

Oda Algera

(Nederlandse UNESCO Commissie)

vooronderzoek

Himaya Ayo

(Nederlandse UNESCO Commissie)

interviews

Geïnterviewden

Eben Badu (The New Originals)

Omara van den Berg (Be Braided)

Terra Dakota Stein (Verdedig Noord)

Jamal Jama (What's Culture)

Simon Mamahit (Cultuur Oost)

Leroy Niemel (Boni Gym)

Indirah Tauwnaar (House of Urban Arts)

Dina Ziad-Westmaas (OP& Utrecht)

Ronde tafels, reflectiegroep

& overige experts

Maru Asmellash (The New Originals)

Marcus Desando (Prins Claus Fonds)

Jaswina Elahi (Universiteit Utrecht)

Martin van Engel (Nederlandse

UNESCO Commissie)

Hendrikje Crebolder

Kathleen Ferrier (Nederlandse

UNESCO Commissie)

Halima el Ghamarti (Monde de Halima)

Ivo de Jeu (Stimuleringsfonds Creatieve

Industrie)

Abibatu Kanu (Gemeente Amsterdam)

Jan Jaap Knol (Boekmanstichting)

Arie Koelemij (Fonds voor Cultuurparticipatie)

Machteld Linssen (Rijksdienst voor

het Cultureel Erfgoed)

Valery Mak (Carte Blanche)

Canan Marasligil (Cultuurfonds)

Angelo Martinus (Collabros)

Mirjam Niessen (DOEN Participaties)

Nina Pigaht (Fonds voor Cultuurparticipatie)

Rachel Pownall (Universiteit Maastricht)

Florian Schneider (University of Galway)

Hildegard Schneider (Nederlandse

UNESCO Commissie)

Zineb Seghrouchni (DAR Cultural Agency)

Ahmadou-Bamba Thiam (Air Afrique)

Giorgio Toppin en Onitcha Toppin (Xhosa)

Jonathan Verwey (Boekmanstichting)

Duygu Wijnen (Mondriaanfonds)

Met dank aan The Niteshop/Concrete Blossom
voor het inbrengen van hun expertise.

Kunstenaars

Treshna Ballantine (1997) is oprichter van

UMA SOCIETY, een creatief platform dat

zich inzet voor ondervertegenwoordigde

vrouwen in de culturele en creatieve sector.

Met haar werk versterkt ze culturele

verhalen en stimuleert ze verbinding

binnen de gemeenschap.

Sharon Jane D (1989) is beeldend kunstenaar en

fotograaf. In haar werk legt ze de schoon-

heid van het alledaagse vast en zet ze zich

in voor het bevorderen van respect en ver-

binding tussen verschillende perspectieven.

Stacii Samidin (1987) is een documentaire foto-

graaf en filmmaker. Met zijn levensproject

Societies brengt hij al meer dan vijftien jaar

de levens van gemarginaliseerde groepen

wereldwijd in beeld.

Romy Zhang (2001) is onderzoeker, program-

meur en beeldend kunstenaar. In haar

artistieke onderzoekspraktijk combineert

zij audiovisueel makerschap, social design

en sociologisch onderzoek.

Ontwerp

Hamid Sallali

Lettertypen

Hagel (SciFiPoetry)

Saans (Displaay)

Spike (Vocal Type)

VocalType is een *diversity-driven type*

foundry die lettertypes creëert geïnspireerd

door de geschiedenis en bewegingen

van ondervertegenwoordigde culturen,

waarbij typografie wordt gebruikt als een

instrument voor onderwijs, inclusie

en *social-storytelling*.

Contact

Nederlandse UNESCO Commissie

Prins Willem-Alexanderhof 20

2595 BE Den Haag

+31 (0)70 33 15 484

info@unesco.nl

www.unesco.nl

@unesco_nl

Over UNESCO

UNESCO is de organisatie van de Verenigde

Naties (VN) voor Onderwijs, Cultuur, Weten-

schap en Communicatie. UNESCO wil ervoor

zorgen dat mensen elkaars culturen leren kennen

en waarderen, en dat iedereen zich gehoord

en gezien kan voelen. Dit met als doel vrede te

bevorderen en bij te dragen aan de SDG's.

Creative Commons licentie

Naamsvermelding-GelijkDelen

De teksten uit dit werk zijn gelicentieerd onder

CC BY-SA 4.0.

Disclaimer

Dit adviesrapport is met de grootst mogelijke

zorg samengesteld. De Nederlandse UNESCO

Commissie, haar medewerkers en betrokken

adviseurs zijn niet aansprakelijk voor enige

schade of verlies, veroorzaakt door de verstrekte

informatie.

Erfgoed leeft overal: in musea, monumenten, op straat, online, in rituelen, ambachten en jongerenculturen. Deze publicatie laat zien hoe je de mensen die erfgoed levend houden beter kunt herkennen, ondersteunen en financieren. Met inspirerende voorbeelden uit binnen- en buitenland, praktische tools zoals de Vertrouwensladder en het 9-Dimensies Impactmodel, ontdekken financiers, beleidsmakers, erfgoedgemeenschappen en instellingen hoe ze effectiever en vanuit meer vertrouwen kunnen samenwerken. Leer hoe je de brede waarde van erfgoed zichtbaar maakt, nieuwe kansen creëert en samen een toekomstbestendige erfgoedpraktijk opbouwt.

unesco

Nederlandse Commissie